

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egysz. évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

A debreceni ev. ref. jogakadémia tanári karának munkálata a jogi szakoktatás reformja tárgyában.

I.

Mélyen tisztelt Egyetemes Tanügyi Bizottság!

A Nagyméltóságú vallás- és közoktatási m. kir. Miniszter Ur 281/1902. elnöki szám alatt megküldvén magyarországi ev. ref. anyaszentegyházunk Főtiszteletű s Méltóságos Konventjének „Az elméleti jog- és államtudományi államvizsgálatokról és a jogi szakoktatásról szóló törvényjavaslat“ legújabb előadói tervezetét, — Főtiszteletű s Méltóságos Kiss Áron úr, a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöke jogakadémiánk tanári karát 318/1902. sz. intézvényével felhívta, hogy e reform-tervezetre vonatkozólag fejtse ki indokolt véleményét, s azt kellő időben juttassa el a Főtiszteletű Konvent egyetemes tanügyi bizottságához. E célból rendelkezésünkre bocsátotta másolatban a Nm. Miniszter Úrnak a Konvent Nm. Elnökségéhez intézett átíratát, továbbá a törvényjavaslat előadói tervezetének egy példányát.

A Miniszter Úr átíratában meg is jelöl egyes kérdéseket, melyekre választ óhajt; magától érthető, hogy tanárkarunk a maga nézeteit e kérdésekre vonatkozólag különös gonddal fogja részletezni; azonban e dolgozatban a leghelyesebb rendszernek mégis azt tartja, hogy az előadói tervezet §-aihoz kapcsolva fejtse ki megjegyzéseit. Mielőtt azonban ezen, parlamenti nyelven szólva, részletes tárgyalásba belemenne, a dolog természetének s az előadói tervezet rendszerének, sőt a miniszteri átíratban hangsúlyozot'aknak is megfelelőleg először is általában kívánunk nyilatkozni.

I.

Általános megjegyzések.

Csak a legteljesebb elismerés hangján szólhatunk az előadói tervezet bevezető részében I.

alatt foglaltakról, melyek klasszikus tömörséggel, mondhatni néhány sorban jellemzik jogi szakképzésünk visszasságait: a minősítés sokféleségét, a doktori szigorlatoknak eredeti természetükből való kivetkőztetését, hivatásuknak meg nem felelő szolgálatba hajtását; a ma már minden józan mértéket felülhaladó egyetemi centralizációt, az ennek nyomában természetszerűleg kifejlődött, s a jelen rendszer keretében semmiféle eszközzel meg nem szüntethető túlszűfolttságot, amiből okvetlenül meg kellett születnie egyetemi jogi képzésünk összes, kétségtelenül meglevő, de nem tűrhető hiányainak.

Ámde helyes, biztos kézzel jelöli meg a Tervezet a kibontakozás lehető módjait is, s választja azokat, melyek adott viszonyaink közt a leghelyesebbek: az egységes képesítést adó államvizsgálatokat, új egyetemek létesítése helyett a meglevő, s a legmagasabb követelményeknek megfelelő módon kifejlesztendő jogakadémiák segítségével való decentralizációt, a doktorátusoknak a tudomány részére visszaadását.

A Tervezet bevezetésének II. pontja a reform alapelveit az állam jogosult ingerenciája, az új államvizsgálat színvonala, s a felekezetek állami alaptörvények által biztosított jogainak tiszteletben tartása szempontjából úgy fejt ki, hogy azokhoz a tárgyilagosan ítélő, az inkább romboló, mint építő radikálizmustól ment államférfiúnak, tanügyi szakembernek, s az érdekelt egyházak higgadt képviselőinek is elvi szempontból nézünk szerint hozzá kell járulniuk.

Az államvizsgálatok szervezésénél egyik szempont gyanánt azt állítja ugyanis fel a Tervezet, hogy az egyes vizsgálatok eredményének megítélésénél az állam ingerenciája a minősítéshez fűződő állami érdekeknek megfelelő hatályal érvényesüljön; másik szempont gyanánt azt, hogy az új államvizsgálat színvonala olyan legyen, hogy az eddigi legmagasabb minősítő vizs-

gálatnak: a jogtudományi doktori foknak elméleti értékét teljesen kétségtelenül pótolja, sőt egyik-másik irányban még emelje is. Akadémiánk tanári kara a legnagyobb megnyugvással fogadja el e követelményeket, s annak idején teljes erővel igyekszik azokat a gyakorlati életbe is átvinni; bizonyára ev. ref. egyházunk összes vezérlő tényezői is így gondolkoznak, mert a magyar állam jogosult ingerenciáját mindenha elismerték, attól félni okuk nem volt, akadémiáik, s az ezeken tartott vizsgálatok színvonalának emeléseért eddig is nagy áldozatokat hoztak, mert csak teljesen versenyképes intézetekből várhatják a haza s egyház iránti köteleességek hű betöltését.

Ámde méltó elismeréssel tartozunk közoktatásügyünk bölcs vezetőjének azért is, hogy midőn erőteljesen védi az állam s a szakképzés jogosult érdekeit, ugyanakkor történelmi alkotmányunk iránti köteles lojalitással óvakodik attól, hogy történelmi egyházainkat reformok örve alatt, hangzatos jelszavakra támaszkodva, felsőbb iskolák tartására vonatkozó joguktól megfosssa, vagy a névleges jogot meghagyva, ezt gyakorlatilag tegye lehetetlenné. Szerencsésen került el az állami hatalom túlkapását, s a felekezeti befolyás netaláni túltengését.

A Tervezet bevezetésének III. részében foglaltak tulajdonképpen tanárkarunknak az előbbi tervezetben foglaltakkal szemközt kitejtett ama meggyőződésének érvényesülését jelentik, hogy e vizsgálatokon a szaktanulmányi pálya elméleti részén szerzett elméleti ismeretek igazolásáról van szó; tehát valóságos elméleti vizsgálatok ezek, melyek illetően jellegét határozottan ki kell domborítani; a gyakorlati ügyesség s jártasság ez alapon történt megszerzésének igazolására a külön gyakorlati vizsgálatok vannak hivatva. Teljesen elfogadván eszerint az ez irányban felhozott erősségeket, tisztelettel fentartjuk magunknak azt a jogot, hogy az ez álláspontunkból nézetünk szerint természetszerűleg folyó, de a javaslatban még nem egészen határozottan érvényesülő követelményeket a részletes tárgyalás kapcsán fejtsük ki, valamint azt is, hogyan értelmezzük mi e vizsgálatokat „állami“ jellegét.

Amit a bevezetés IV. pontja arra nézve mond, hogy mért nem lehetett a két egyetem ama kívánságának, mely szerint a doktorátusok legalább fakultative minősítsenek, megfelelni azt: magunk részéről is az ott felhozott indokoknál fogva s még azért is helyeseljük, mert úgy a túlzófoltságon sem lehetett volna igazán gyökeresen segíteni.

A bevezetés V. és VI. részében foglaltakra ez általános fejtegetések alkalmával kitérnünk

főösleges ugyan, azonban ez eszmékhez a részletek tárgyalása alkalmával csatlakozni fogunk.

II.

Megjegyzések a „Törvénytervezet” s a „Részletes indokoláshoz”.

As 1. s 2. szakasshos.

Tanárkarunk a maga részéről helyesli, hogy a Tervezet első két szakasza oly módon szervezi az egységes képesítést adó államvizsgálatokat, hogy azok két vizsgálatból állván, u. m. jogtudományi s államtudományi államvizsgálatból, a jog- s államtudományok egész körére kiterjedő szakképzettséget követelnek a gyakorlati jogélet bármely terére lépőtől, mert az állam, jog, s társadalom ismerete egymástól el nem választható. A gyakorlati élet külön szempontját ott vette figyelembe a javaslat, midőn a fősúlyt a tételjesjogi, különösen magánjogi képzésre fekteti. Helyeseljük a két vizsgálatnak a 2. §-ban felsorolt tárgyait, s azt is, hogy a vizsgálati tárgyak az 1899-iki tervezettel ellentétben magában a törvényben vannak felsorolva. Azonban, mint protestáns jogakadémia tanári kara, sajnálattal látjuk, hogy a jogbölcészlet az államvizsgálati tárgyai közül is kimaradt, mert ha teljesen jogosult is az alapvizsgálatoknál való mellőzése, mert ott tulságosan magas színvonalat képvisel, nem indokol ez azoknál az államvizsgálatoknál, melyeken az állam, jog s társadalom fogalmának s lényegének ismeretét követeljük a jelöltek-től. A bölcészlet magasabb problémáitól irtózó nemzet vagyunk; ez az intézkedés ezt a hibánkat csak fokozni alkalmas. Midőn a Tervezet a jogi szakoktatás *állami* rendezése alkalmából a jogbölcészletet tisztán csak az évenként néhány ember által teendő új szigorlatokra szorítja, ellenben az egyházjogot nem is az állam, — hanem az alapvizsgálat tárgyává teszi, — majdnem úgy tűnik fel, hogy a mai napok retrográd irányzatának tesz némi engedményt. Az egyházjog az államvizsgálat *államilag* megállapított tárgyai közt tulajdonképp *csak mint a jogtörténet egyik fontos alkotó eleme foglalhat helyet, mert az* állami jogi képzés szempontjából ma már inkább csak történelmi jelentőségű. Leghelyesebb volna, ha államvizsgálat tárgyává nem tételnének, úgy a jogbölcészletet, mint az egyházjogot, kötelező szigorú kollokviumok tárgyává tenni. A felekezeti jogintézetek *saját hatáskörükben* gondoskodhatnak az egyházjog beható előadásáról. A 2. §. indokolását egyéb tekintetben teljes mértékben elfogadjuk.

Van azonban a Tervezet 1. §-ának indokolása, s a Konvent elnökségéhez megküldött miniszteri megkeresés között egy ellenmondás. A

miniszteri indokolás (15. lap) ugyanis azt mondja: „E vizsgák szóbeli vizsgák, de a jogtudományi vizsga néhány tárgyából — az elmélet köréből — írásbeli vizsga is tervezetik“. A Konventhez intézett átirat 3. lapján pedig az van mondva, hogy „Az írásbeli vizsgálat az . . . új tervezet rendelkező részében nem szerepel“. De igen az indokolásban, s ha ott helyet foglalhat, akkor nincs mellőzve. Ez a kérdés világosan tisztázandó, s ha elméleti jellegű írásbeli vizsgálatot kívánnak, akkor a fogalmazási, szerkesztési jártasság megszerzésére az egész jogi pálya alatt a tantervezetnek kiváló gondot kell fordítani.

A 3. §-hoz csak az a megjegyzésünk, hogy az ott említett kérdések rendeleti szabályozását, a főkérdéseknek országgyűlési kifejtése mellett helyteleníthetjük, mert nem lehet minden részletkérdést a törvénybe felvenni. E §. indokolása helyes álláspontot foglal el.

Azonban nagyon kívánatosnak tartjuk, hogy a 3. §-ban szabályozott kérdések tekintetében a Nm. Miniszter úr az egyetemeket s jogakadémiákat, — tehát a Főtiszt. s Mélt. Konvent útján az ev. ref. jogakadémiákat is hallgassa meg, amihez annál erősebb reményünk is van, mert a Miniszter úr e reform előkészítésében bebizonyította, hogy csakis minden illetékes tényező meghallgatása mellett ohajt eljáráni.

A 4. §-hoz.

E §. rendelkezéseire, egy lényeges pont kivételével minden tekintetben hozzájárul tanári karunk, s e kivétel arra vonatkozik, hogy a tapasztalat tanúsága szerint nem helyes az *államvizsgálatok feltételül a végbizonyítvány birtokát kötni ki* úgy, mint a hogy azt a javaslat teszi.

Ma már túl vagyunk a tanszabadság olyatén értelmezésén, a minő még pár évtizeddel ezelőtt is meglehetősen uralkodó volt: hogy t. i. az a tanulási szabadságban állana. 35 év, tehát majdnem négy évtized tapasztalata igazolta, hogy joghallgató ifjúságunk ezt a szabadságot egyáltalán nem tudta előnyére felhasználni, hanem hátrányát s hézagait használta ki a maga s a társadalom kárára. Annyiban ma már a tudós és az életpályára, közhivatalra készítő szakképzés közt is különbséget teszünk, hogy azt az egyéni hajlamnak, szorgalomnak s tehetségnek hagyjuk fenn, emezt illetőleg pedig szabatos rendet írunk elő s a formászerű képesítés meglételét magas szinten álló szigorú államvizsgálattal akarjuk igazoltatni. Ez állásponton áll a javaslat is.

Megcáfolhatatlan tény, hogy joghallgató ifjúságunk nagyobb része ma is a vizsgákért és a vizsgálatokra tanul. Ezek képezik tehát az élet

által nyújtott ama hatalmas eszközt, melyek által fegyelmezni s munkára sarkalni lehet.

Tanári karunknak tehát egyhangú meggyőződése az, hogy tanulmányi rendünk akkor lesz helyesen, az ifjuság, a közérdek követelményeinek megfelelőleg szervezve, *ha minden tanév végén, (legkésőbb a következő elején) teendő tesz egy vizsgálat, s mindig csak azon év tárgyaiból, melyet az illető éppen hallgatott.* Az első év végére esnék az első, — a második év végére a második alapvizsgálat, a harmadik év végére az egyik állam-, a negyedik év végére, illetőleg a tanfolyam befejezése utánra a második államvizsgálat. Így a végbizonyítvány birtokát csakis ez utóbbi letételéhez lehetne s kellene megkívánni. Természetesen a tantervet is szorosan e követelménynek megfelelőleg kellene átalakítani, s kimondani, hogy aki a *tanpálya folyama alatt tett* alap-, vagy államvizsgálaton ismétlésre bukik, egy félév újra hallgatására legyen kötelezendő; aki pedig a tanpálya befejezése után tett államvizsgálaton bukik meg, azzal szemben a vizsgáló bizottság a tapasztalt készületlenség fokához képezzé ki az ismétlő vizsgálat határidejét (pl. 2 hó, 4 hó, 6 hó múltánra.)

Minthogy maga a Tervezet indokolása határozottan elismeri, sőt hangsúlyozza is, hogy ez államvizsgálatok *elméleti vizsgálatok*, s ezért szabályszerint azon intézetek mellett szervezett vizsgáló bizottságok előtt teendők le, hol az illető tanulmányait bevégezte s a vizsgáztatás súlypontja a tanári elemre fektetendő: tehát e kívánság megvalósításának nem áll ellene az a körülmény, hogy itt *államvizsgálatokról* van szó. ***Mert ezek állami jellegét nem az intézettől való különválasztásban, nem is a végbizonyítvány birtokában kell keresnünk, hanem abban, hogy feltételeit az állam határozza meg, a vizsgáló bizottság állami megbízás, illetőleg kinevezés alapján járjon el, az állam ellenőrizze a vizsgálatok színvonalát, ingerenciája teljesen biztosítva legyen, bizonyítványa államilag érvényes és minősítő hatályát az államhatalom szabályozza.***

Mindez pedig úgy is lehetséges s a Tervezet idevonatkozó intézkedései teljesen fentart-hatók, ha az egyik államvizsgálat a 3-ik év végén (legfeljebb a 4-ik elején), a másik a végbizonyítvány kinyerte után teendő le. Ez esetben természetesen a vizsgálati szabályzatban, vagy magában a törvényben ki kellene mondani, hogy a *két államvizsgálatról szóló bizonyítványnak csak együtt van minősítő hatása.*

Itt kell arra a kérdésre is kiterjeszkednünk, hogy melyik államvizsgálat legyen előbb teendő?

Nézetünk szerint az *államtudományi*, mert az ebben foglalt tárgyak alapvető jellegűek a tétéles tárgyakkal szemben, tehát tanulmányozásuknak amazokat meg kell előzniök; már pedig elvül állítottak fel, hogy csak azon év tárgyaiból kelljen vizsgázni, melyeket a hallgató éppen hallgatott. Így jönne azután a tétéles tárgyak hallgatása, eszerint már a társadalmi s államtudományok ismeretére fektetve. A tétéles jogtudományi államvizsgálat mindjárt a négyévi jogi tanfolyam befejezése után is lehető lenne; de akik később, néhány hónapi gyakorlat után teszik, még jobban járnak, ha különben komolyan fogják föl tanulási köteleességüket.

As 5. §-hoz.

E §-t egész terjedelmében elfogadjuk s helyeseljük, mint a vidéki jogakadémiák színvonalának leghathatósabb biztosítékát, helyeseljük a már legalább 10 év óta egyfolytában szolgáló tanároknak nyújtott kedvezményekkel egyetemben. Mert a tanárok minősége a sarkpont, mely még rossz tanulmányi és vizsgálati renden is sokat javít, ha a visszasságokat teljesen nem is képes megszüntetni.

Nincs is itt más kívánalmunk, mint egyházunk érdekében az, hogy a törvényben magában mondassék ki, hogy az összes *kötelező fő-tárgyakat*, (tehát ez a melléktárgyakra nem vonatkoznék) egyetemileg képesített magántanárok adják elő, s ezek száma legalább 8 legyen. A minimumnak ez a törvénybe iktatása *későbbi* kormány nélküli önkénykedésének elkerülése végett okvetlenül szükséges, mert a tantervet úgy állapíthatná meg, a tanszékeket úgy csoportosíthatná s szaporíthatná, hogy akadémiáink fenállása újra csak veszélyeztetve volna. Az egyetemi magántanári képesítést pedig az *előadott főszakma* valamelyikéből kell megkivánni. Továbbá az 5. §. utolsó kikezdését még azzal is kiegészíttetni óhajtjuk, hogy „ha bármikor valamely megüresedett rendes jogakad. tanári állás azért nem tölthető be képesített egyetemi magántanárral, mert ily alkalmas jelölt nem pályázott ideiglenesen, az egyet. m. tanári képesítés záros határidő, legfeljebb 3 év alatti megszerzésének feltétele alatt jogi. vagy államtud. doktorok is alkalmazhatók legyenek rendkívüli, vagy helyettes tanári minőségben s e határidő alatt a 8 tanár létszámába beszámíttassanak“. Így van ez a kir. és kir. kath. jogakadémiáknál is.

Továbbá köteleességének tartja tanárikarunk annak őszinte hangsúlyozását, hogy a *jogakad. tanárok javadalmazásának kérdése is e törvényben szabályozandó*, mert a javaslatnak az a törekvése, hogy a vidéki jogakadémiákat

illetőleg a viszonyainkhoz mérten is, de abszolúte is lehető legmagasabb színvonal elérését s fenmaradását biztosítsa. Ez pedig nem lehet másként, mint a javadalom kérdésének minden kétséget kizáró rendezése által. Ha azt akarjuk, hogy állandóan egyenlő színvonalon működjenek a különféle jogakadémiák, az egyenlő köteleességekhez egyenlő jogokat kell adni, különben a leghívatottabb erők vagy nem keresik fel a rosszabb dotációt nyújtó intézeteket vagy csak átmenetnek tekintik a legtöbb esetben. E kérdés helyes megoldása tehát *államnak, egyháznak egyaránt* érdeke. Talán a protestáns autonomia szempontjából emelhetnének némelyek kifogást ellene. De e kérdés törvényhozási rendezése nem befolyásolja s korlátozza jobban az autonómiát, mint általában a jogi, vagy közép-, vagy elemi oktatás, vagy a tanító korpótlékok, tanári nyugdíj állami rendezése s csakis oly intézetekre volna érvényes, *melyeket fentartó hatóságok államvizsgáztatási joggal kíván felruházni. Volenti non fit injuria.*

Az 5. §. e célból tehát még egy ponttal lenne megtoldandó, mely így hangzik: e) s hogy a tanárok javadalmazása (fizetés, lakásbér, korpótlék, stb. tekintetében), egyenlő a kir. és kir. kath. jogakadémiák tanárainak hivatali javadalmazásával.

E pont keresztülvitelére is azonban lehetne 5 évi haladékot adni s e végből az államsegélyezés elvét kimondani, mert csakugyan méltányos, hogy az állam az ő érdekében s akarata folytán létesített eme teherszaporúlathoz hozzá járuljon. Az új egyetemek felállításának elejlésével így is búsas megtakarítást eszközöl.

Révész Imre levele Révész Bálinthoz.

Bécs, 1852. február 7.

Kedves Bátyám! Megfoghatatlan és csodálatos az érzések származása és élete szívünkben. Ugy látszik, hogy sokszor, valamely mennyei jótékony erő költi fel azokat és táplálja szívünkben, életünknek gyakran nagy gyönyörűségére.

Valami tíz nappal ezelőtt tűnt különösen figyelmembe, Szemere Pál vén költőnknek egy levele a magtalan Vida Lászlóhoz, kinek szájába e szavakat adja:

„Nincs kívül lehetne e nagy utat tennem“ stb. stb. Gyönyörű sorok ezek, Kedves Bátyám! habár félévszázadosok is már; de örökbecsűek mégis, mert az élet legjózanabb felfogásából és a szívnek legmélyebb s legtisztább érzéseiből származnak. A legközelebb mult napoknak mindegyikén több ízben felvettem, nagy fenszóval végig olvastam és végig éreztem e szép sorokat, és mindannyiszor Kedves Bátyám és szeretett neje voltak eszemben, mint a kiknek, az én élő szerelmesim közül, hasonlóképen szájokba illenek ezen szavak, és szívökben helyet tanálhatnak e féle érzések.

De most már örömmel látom Kedves Bátyám le-
veléből, hogy a Fő Bölcseségnek, mindnyájunk Édes
Atyjának kezei, áldással tölték Kedves Bátyám és sze-
retett nejének életében azon hézagot, mely fölött az
én csudálatos felkölt érzéseim, ama szép sorokkal, bu-
san borongottak.

Meglátod gyermekeidet te asztalod körül.

Renddel, mint olajveszőt, kikben szived örül.

Ime, így áldatik meg a férfi, a ki féli az Urat.
Megáld téged az Ur a Sionból, és meglátod Jeruzsá-
lemnek javait, életednek minden idejében. És meglátod
fiaiidnak fiait, és az Izraelen való békeséget!

Bizony, Kedves Bátyám! bárhova gondoljunk is,
csakugyan a családi élet az, melybe a jó Isten, rövid
földi pályánk legszebb és legvalódibb örömeit helyezé.
Élhetünk, sőt élnünk is kell hazánknak és az emberi-
ségnek, de, ha csak ezt tevének, életünk olyan lesz, mint
a csillagok fénye, melyet milliók látnak és csudálhat-
nak, de melegsége nem lévén, tőle csak egy árva fű-
szálacska sem vesz tenyészetet. Ez a családtalan és
magtalan ember sorsa. A családapának és csa ádanyá-
nak egyesült szívéből, boldogító melegség, élet és te-
nyészet származik. Istenem! mily szép, mily nagyszerű
egy édes anya, midőn gyermekét kebléhez öleli, és egy
apa, midőn arcán gond és veriték ül, mert családja
boldogításán fáradozik.

A jó Isten áldása sohase távozzék el Kedves Bá-
tyám családjától, sőt öregbüljön mindvégig a felett!

Nem tudom kifejezni, kimagyarázni azon érzést,
mely származik és él szívemben, annak tudására, hogy
Kedves Bátyám és szeretett neje, midőn egyfelől, örö-
mük tárgyának jövendőjét mindnyájunk édes atyjára, a
jó Istenre bizzák, másfelől szívök szeretetével és bizo-
dalmával, felém fordulnak és rajtam nyugosznak meg
egyiken e részben. A mint egyfelől jól tudom és érzem
ama keresztyéni kölcsönös szereteten alapuló régi val-
lások intézménynek mivoltát és becsét: úgy másfelől
becsülesemet és tiszteletemet fejezem ki Kedves Bá-
tyámé azon nemes érzése és emelkedett gondolkodása
felett, miszerint, megvetvén a divát szokásait, a szerető
szívet az egyszerű kebelben is felkeresik, midőn oly
sokan fényt és világi javakat tekintenek. Én részemről
szólok, igaz érzéssel szólok és válaszolok az apostollal:
„aranyom, avagy ezüstöm nincsen nekem, hanem a mim
van, azt adom néktek“, szívemnek tiszta szeretetét. A
szeretet mindent pótol és azt nem pótolja semmi. Fo-
gadja az igen tisztelt keresztanya is szíves üdvözlése-
met, mely bár távolról megy Debrecen felé, de ereje
és igaz volta, mint minden nemes érzésnek, a messze-
ség miatt el nem vész, sőt nevededik.

Én is hiszem az Istent, hogy nem vonja meg tő-
lem jó akaratját s annak idejében, alkothatok egy csa-
ládöt magam körül. Legyenek a mi családaink valódi
boldogító atyafiúi szeretettel egymás iránt; legyenek
maradékaink nemcsak névben, de szívök érzésében is
egyezők és egymást kölcsönösen boldogítók. Nincs erő,
nincs öröm, nincs boldogság másban, mint a szeré-
tetben!

Most engedje meg Kedves Bátyám, hogy röviden
még néhány sort írjak, különösen saját ügyemet ille-
tőleg.

A debreceni ispotályi papságra nézve ezen véle-
ményben és óhajtságban állapodtam meg: sokkal inkább
szeretném Debrecenben néhány év múlva kezdeni szol-
gálatomat, mint most. Erre igen sok és fontos okaim
vannak, s ha a sors és az illetők úgy akarnák is, hogy
most mennék be, valóban kérkedve és jövőm nyugalma

felett aggódva tenném ezt; kivált ha Kedves Bátyám
és más jó akarók segítő karjaira, vezető tanácsára s
vigasztalására nem számíthatnék. Nem bánom tehát
legkevésbé sem, ha elmarad mostanról, azonban a
sors és jó akaróim akaratának ellene nem állandok.
Életünk, Kedves Bátyám, egy szövetség, mely parányi
fényével világít, és világítván, elemészti magát. A sorsra
és jó akaróinkra bizta a Fő Bölcsesség, hogy e szövét-
neket, itéletök szerint, egy, vagy más helyre használják.

Magam sem szándékozom már tovább, Február
végénél, vagy Március elejénél Bécsben lenni; annak
okaért kérem Kedves Bátyámat, hogy legyen szíves ak-
ként intézkedni, hogy Február utolsó napján, vagy Már-
cius első napján, akár postán akár T. Diószegi urtól,
papir pénzemből százhusz ezüst forintot kezembe ve-
hessek, mit részint némely könyvek megszerzésére, ré-
szint Pesten néhány napi tartózkodásra, s házamene-
telre szántam.

Tegnapelőtt akasztottak itt fel egy Pataki Móricz
nevű hazánkfiát, ki hajdan pesti ügyvéd, majd forra-
dalmi tiszt s végre Kossuth emissariususa s kéme volt.
Itéletéből látszik, hogy a forradalom emberei valóban
terveztek egy nagyszerű feltámadását a délkeleti euró-
pai népeknek. Félek, hogy Csányi ur is e tekintetben
van érdekelve.

* * *

Nem magáról a Révész Bálinthoz elküldött levél-
ről, hanem ennek eredeti fogalmazványáról közlöm a
fentebbi másolatot. Innen van, hogy a levél befejezése,
szokásos záradéka hiányzik.

Epen egy félszázaddal ezelőtt írta Révész Imre e
levelet, mely érdekes és értékes adalék azon belső vi-
szony ösmeretéhez, mely a két Révészt egymással egy-
bekapcsolta. De emellett nem kevésbé érdekes emléke
a 26 éves Révész Imre lelkületének és megállapodott
komoly nézetének.

Kassa, 1902. február 7.

Révész Kálmán.

TANÜGY.

Reform. hithűség és áldozatkészség.

— Válasz Sütő Áron ev. ref. felkész ur „Redivivus“ című cikkére.
Megjelent a „Debreceni Protestáns Lap“ 1902. évi 1. számában. —

VIII.

Végeznem kell, pedig nagyon érzem, hogy adós
vagyok még annak bizonyításával is, hogy a nemzeti
és lelkiismereti szabadság fentartása fejlesztése és
védelme tekintetéből miért szükséges felekezeti népis-
koláink fentartása.

A nemzeti és lelkiismereti szabadság, mely a
valláserkölcsei és tudományos neveléssel egyenlő-fon-
tosságú, ezt megkövetelné már azért is, mert legalább
mi, magyar reformátusok, nemcsak szabad egyházban,
hanem szabad hazában is kívánunk élni. **Szabad egy-
ház a szabad államban**, egyedül a hazaszeretet ál-
tal korlátozva. Ez a mi ideálunk.

De hagyjuk a tért másoknak. Hadd lépjenek erő-
sebbek a pályára, engem pedig és rokonértelmű társa-
imat feledtessen szebb jövőre.

Ezek után kimondom lelkemből szakasztott resul-

tátumként, hogy népiskoláink fentartása föltétlenül szükséges nekünk, a baza és egyház érdekében elkerülhetetlen *önvédelem és önfentartás céljából*.

Életre hívta a gondviselés egyházunkat. És egyházunk életét felséges feladatának kifogástalan betöltésére használta fel.

Isten és az egész világ előtt joga van tehát az elethez!

A kinek joga van élni: annak kötelessége életére gondot is viselni, mert a reabizott életfeladatot különben nem teljesítheti.

E kötelességből önkényt folyik az önvédelem joga.

Az önfentartás és önvédelem ösztöne, joga és kötelessége felhatalmazza és kötelezi tehát őt mindazon eszközöknek előteremtésére, melyek céljai elérésére hasznosok és szükségesek.

Ezek első sorban a felekezeti iskolák.

Az iskolák az önfentartás tekintetében az egyháznak szülő-anya, az önvédelem tekintetében pedig az őserő kiapadhatatlan forrása

Igy fogta ezt fel minden egyház, minden hitfelekezet minden időben.

A római cath. egyház mindjárt a reformáció kezdetén erős tudatára ébredt azon *igasságnak* (tehát nem elvnek, még kevésbé fictionak), hogy „*a kié az iskola, azé a jövő*”.

Érezte, hogy az iskolákban van az erő nemcsak a fentmaradáshoz, hanem a gyűlölt ellenfél legyőzéséhez is. Azért nemcsak a saját iskoláit megtartani, s minden erejével szaporítani igyekezett, hanem *minden más* egyház iskoláinak eltulajdonításáért minden megengedett és meg nem engedett eszközökkel, rendületlen eréllyel s nagy találékonysággal századokon át szakadatlanul harcolt.

De nemcsak arra törekedett, hogy azok iskoláit joggal vagy jogtalanul, erőszakkal vagy esellel magának megszerezze, hanem arra is, hogy a megmaradt hatását elleniskolák által csökkentse, semmivé tegye. Erdélynek főként protestánsok által lakott jelentékeny városaiban a jezsuiták s más szerzetesrendek iskolákat nyitottak. Főgymnáziumainkat s felsőbb iskoláinkat — természetesen a *szegény adózó nép terheinek könnyítése címén*, épen úgy, miként ma az egyház belső ellenségei közönyből vagy rövid látásból teszik — a befolyásuk alatt tartott felsőbb kormányhatóságok útján, *algymnasiumokká* súlylyesztették, s ugyan ily uton kieroszakolták azt is, hogy ifjaink a felsőbb tudományokat csak itt bent az országban, s *itt is csak róm. cath. iskolákban hallgathassák*.

Boldogtalanok! nagyon megelőzték korukat. Ha ma élnek, nem kellene lelkiismeretüket az erőszak, igazságtalanság, megbotránkoztatás és a vér annyi bűnével tulterhelni. Mi magyar protestánsok adnánk nekik évenként 25—30 iskolát* minden erőszak nélkül s nemcsak az iskola jogát adnánk át nekik, hanem az iskolához tartozó minden épületeket, telkeket, készpénzbeli alapokat, alapítványokat, melyeket ugyan nem mi gyűjtöttünk, hanem dicsőemlékü őseink hagytak reánk *hitűnkre és örösetűnkre bisott örök és elidegeníthetetlen letét gyanánt*. Ám tegyen próbát a róm. cath. egyház főhatósága, s meglátja, hogy csalódnai nem fog. Csak a papiron legyen meg a jogelalkuvó egyháznak valamilyen jogmaradványa. Ha a cath. államnak átadjuk, neki is átadhatjuk. Látni fogja, ha még nem vette volna

* Az államkormány hivatalos kimutatása szerint a protestánsok az 1900. évben 28 iskolát adtak át az államnak.

észre eddig is, hogy megcsókoljuk mi még azt a kezét is, mely vásári tolakodásunk közben arcunkon érint. A jelszó most az, hogy iskoláinkra ne fizessünk. Egyéb *egyházinak* nevezett célra fizethetünk, minél többet, annál jobb. Hogy ez egykor másként volt, annak oka az, hogy ostoba őseink nem ismerték még, vagy ha ismerték, nem követték e magasztos elvet: „*panem et circenses*”. Mi azonban ma „oly tisztességes feltételeknek” találjuk ezeket, hogy ezek mellett a cath. állammal ki nem egyezni *bűn* volna.

Hogy a római cath. egyház állandóan, tehát ma is mily *lelkessedéssel*, sőt görösösen ragaszkodik felekezeti iskoláihoz, arról a cath. autonómia felett folyó viták mindnyájunkat meggyőzhetnek. „*A történelem bizonyítja, hogy az iskolák a cath. egyháznak első szülött gyermekei s legföltettebb kincsei*” (Gróf Mailáth püspök) „*En sem mint catholikus, sem mint magyar ember nem vagyok hive az állami iskoláknak*” (Gróf Zichy Wladimir).

A legradicalisabb államosítás hivei így szóltak:

„*Nem azt akartam mondani, hogy csak a katolikusok adják át iskoláikat, hanem az összes felekezetek*” (Horánszky) „Vegye el az állam azoknak a felekezeteknek iskoláit a melyek állam és hazaellelenség, s *akkor* én leszek elég hazafi, hogy saját iskoláinkat feláldozom. Azt a *jogát* az államnak azonban *el nem ismerem*, hogy minden más felekezetnek legyen iskolája, csak a katolikusoknak nem” (Györfi Gy.)

E kijelentések nem pusztán nagyhangú szólások mások megtévesztésére vagy félrevezetésére. A róm. cath. egyház ezt az állítást, hogy nekik az iskolák első szülött gyermekei s legföltettebb kincsei, tényekkel bizonyította, a multban s tényekkel bizonyítja ma is.

Mig ugyanis a protestánsok az 1900. évben 28 iskolát adtak át az államnak, eddig a r. katolikusok nemcsak, hogy egyetlen egyet sem áldoztak fel, hanem 33-mal szaporították; továbbá míg a ref. egyházak, mint iskolafentartók az iskolafentartási költségekhez annak 2/64 száztlóját kapják segítségül az illető polgári községektől, addig a róm. cath. egyházak e minőségükben a polgári községektől e célra 23/16 száztlót kapnak, a mi az egyes községekben kétség kívül a római c. hivek hozzá járulása folytán történhetett meg. E tényberf ugyan sok a római c. egyháztagok felekezeti önzése, de egyszersmind erősen mutatja azoknak a saját egyházukhoz, s ebben az iskolákhoz való lelkes ragaszkodásukat. Még a görögkeleti felekezetű polg. községek is lelkesebben segélyezik egyházukat felekezeti iskoláik fentartásában, mint a reformátusok, mert ezek is az iskolafentartási költségeknek 3/18 száztlójával járulnak hozzá egyházaik támogatásához.

A legkisebb tett is szebben beszél mint a nagy Demosthenes.

Reform. őseink is másként fogták föl *egykor* az iskolák jelentőségét, mint az utódok *ma*. Őseink a népnevelés és iskolaügynek kitűnő harcosai voltak. Az egyházakkal egyidejűleg alkották meg iskoláikat.

A mi reform. egyházunk ezekben a szegény egyháztagok áldozatkészségén létesített s fentartott iskolákban nyújtott s általuk terjesztett világosságon, az azokból kiáradó szellemben, e világosság és szellem által érintett egyháztagok lelkesültségén, rendületlen hitén, halált megvető bátorságán, életet, vért, szabadságot, vagyont áldozó készségén és szabadságszeretén, mint kösziklán épültek fel.

Ezek az egyes gyülekezetek, szükség esetén az egyházak egyeteme által fentartott szerény iskolák multja

tölti be ref. egyházunk történetének legfényesebb s legderültebb lapjait. Ezekből kerültek ki az örökemlékezetű nemzeti és hithősök, a gályák kinos padjaihoz láncolt, a rettenetes börtönök lakóságát alkotó fenségeslelkű rabok, fényben és viharban egyiránt nagylelkű alapítók, az egyházaikon rajongó szeretettel csüggő számanélküli névtelenek

Ezek a közköltésen fentartott iskolák voltak a hazában 350 éven át a tudomány zászlóvivői, a világosság fénylő csillagai, a haza- és szabadságszeretet gócpontjai, a boldogító hit és remény kiapadhatatlan forrásai.

Ezek a legszegényebb hivek áldozatkészségén fentartott iskolák voltak az egyháznak a multban kipróbált és fényes győzelmeket nyert erős fegyverei.

S mit teszünk mi most ezekkel a csodaerejű talizmánokkal?

Divatjukat vesztett alkalmatlan ócska tárgyak. Muzeumba velük!

Gonosz nyelvek szennyes hazugsága.

Nem ez a baj, hanem az, hogy nehezek, súlyosak azok a fegyverek s kiélt karotok nem bírja forgatni. A harc is áldozatot kíván vérben és vagyonban; de vért és vagyont a kék és léhaság hóborító Istenének oltárán áldoztok.

Mit nektek a mult! Azt mondjátok, hogy a mult a történelmé.

Igaz, csakhogly:

*„Ki multjára érzéketlen
Szebb jövőre érdemtelen.“*

De majd ha ezeket a világosságot sugárzó, tiszta és lelkesült szellemeket kirajzó iskolákat egyházunk ma még elég erős a apjából lassankint kiszedegetjük, hasonló lesz az a főnyenyen épült házhoz, melyben megütközvén a kitörő orkán ereje s a háborgó áradat piszkos hulláma, nagy romlással összeomlik (Máté VII. 27.) maga alá temetve a benne kevélykedő, hívalkodva kéjelgő elbizakodottakat kik a szent helyekről (legfenségesebb céloktól) elrabolt drága edényekből dözsölnek s dicsérik az aranyból és ezüsből készült isteneket. (Dán. V. 23.)

Mit mondunk tehát?

Vagy szükségesek felekezeti iskoláink vagy nem.

Ha nem szükségesek: miért habozunk őket feladni? Miért habozunk egyházunk tagjait azok terhe alól feloldozni; ha pedig szükségesek, miért habozunk azokat megtartani, megtartásukért mindenünket feláldozni.

De ha feladjuk iskoláinkat — ezt jól jegyezzék meg az államosító urak — teljesen meg kell szüntetni az egyházi adók azon részét, mely most iskolák fentartására fordítatik. Mert, hogy ugyanezen adókat vagy azok egy részét más címen fentartsuk, nem tehetjük s nem fogjuk tenni. Azok tehát, a kik abban reménykednek, hogy a nép az iskolák terhétől megszabadulván, ő rájuk az aranykor hajnala fog derülni, nagyon csalódnak. Mert hogy iskoláinkat is elveszítsük, az ezen iskolák segélyezésére s fentartására alkotott magán és közalapokat, javadalmakat jog- és törvényellenesen elajándékozzuk, s ráadásul még az egyházi iskolai adózást is fentartsuk: ebben sem jog, sem igazság, sem méltányosság nem volna.

Csak talán nem azért kell megölni az örököszt, hogy az örökségen megosztozni lehessen?

Adj a Isten, hogy legyek én rosz próféta, de én

már most megmondom, hogy mi lesz iskoláink feladásának legelső szomorú következése. Az, hogy a várományosok a reménylett fizetésemelést nem fogják megkapni.

Természeti törvény, hogy evés közben jön meg az étvágy s hogy a vadállat, ha vérszagot érez, szelidítőjét is megöli. Nagy veszély azt figyelmen kívül hagyni, mert a phisikai törvény kérelhetetlen, mint a végzet; biztos, mint a halál.

Az fog tehát történni, hogy a hirlapok által és minden más úton minden napon kitanított nép tudatára ébred annak, hogy nemcsak a tanítók fizetése fedezendő közálladalmi költségekből, hanem a lelkészek fizetése is. Országos törvény mondja ezt. „Nos uraim! — fogják majd mondani — ha több fizetést óhajtának önök, sürgessék a törvény végrehajtását. Annál inkább tartoznak ezt tenni, mert ezzel a szegény nép terhén is könnyíteni fognak.“

Amde e törvény nagy evolutiók nélkül ily alakban végrehajtani nem fog, s akkor aztán az fog történni, a mi történt a balmazújvárosi német egyházban, hol előzőleg 19, most 11 család lépett ki az egyházból s lett felekezetenkülivé.

Az ilyen hitehagyásoknak még van a magok természetese oka. Nem épen az adózás ez. Az adózás csak ürügy. Az igazi ok az, hogy iskoláink majdnem egy félszázad óta a népet csak tudományokra tanították, a vallás erkölcsnevelést, az egyháziasság fejlesztését elhanyagolták, sőt e szellemet a felsőbb iskolákba is bebocsátották. Így lett tisztán kenyérkereső tudomány, a mit az ifjak, az egyház leendő vezetői onnan magukkal hoztak, minden nemesebb ambíció nélkül. Az így elhanyagolt, tökéletlenül fejlődött, magára maradt népet aztán birtokába veszi a rosz értelemben vett socialismus, az önzés, mely közérdeknek csak azt tekinti, a mi az ő érdekeivel megegyezik.

Az iskola tudományra tanított, az élet megvalásra. De minő vallásra! Hallják meg csak a lelkész urak! mit mondanak azok, a kiket nem ők tanítottak hit- és erkölestanra: „Ingyen vettétek, ingyen adjátok. Nincs szüksége a papnak arra a nagy fizetésre. Jézus Krisztus és az apostolok is szegények voltak. De ha nem adják is ingyen, az sem baj, nem szükséges a papnak sem esketni, sem keresztelni, elvégzi azt az anyakönyvvezető; s ha nem adnak kántort és gyermekeket a temetéshez, eltemetjük mi magunk is halottjainkat. S eltemetik. Maguk énekelnek. A predikációra meg azt mondják: hiszen maga ő kigyelme sem tartja meg a mit hirdet, minek járjunk hát a templomba? Minek fizessük a papot ha nincs rá szükség!“

Bizony, bizony, mikor jelszavak után indul az egyház, s e jelszó nem a soha szint nem változtató Krisztus, hanem ilyenfélék: „tudományt a népnek“ állami iskolákat az egyháznak; „mikor a jelszavakért saját nagy céljait s örök életre predestinált intézményeit elhanyagolja, sőt feláldozza, a népet a mindennapi közisteni-tisztelettől elszoktatja, iskolái által a nép szívet és érzületét maga iránt le nem kötözi s nem hat oda minden erejébe, hogy hiveinek felfogása, vágya, törekvése, célja összeforrjon az egyház felfogásával törekvésével vágya és céljával; ha az egyház saját erejéhez nem fűzi a hivei lelkében lappangó őserőt, ha könnyelműen engedi, elnézi, hogy annak lelkét mások nyerjék meg, míg ő szerzett bábérain végig nyujtózódik, s kevélyen hívalkodik a lelkiismeret nagy szabadságával, a krisztusi szelid békeséggel, azt hívén, hogy a béke jogcim a renyheségre, nem pedig elkötelezés a munkára: annak más ered-

ménye nem lehet, minthogy az egyházban a socialis mus hivi szaporodnak, az anarchia szervezkedik, a szokások elvadulnak, az erkölcsök elzülnek, a hitélet ingadozó, a helyzet épen magára az egyházra napról napra aggasztóbb lesz.

Mi az oka, hogy Krisztus egyháza, melynek örök világosság van gyujtva az ő beszédében, mégis sötétben jár, tapogat s mindenbe beleütközik mint a vak?

Azt hiszi, hogy ha a lelkek megszentelt *kenyerét*: a valláserkölesi nevelést ama nagy telhetetlen *ébnék* oda dobja; ha hitének, meggyőzésének, százados munkásságának *drága gyöngyeit*: iskoláit ama moslékra éhes, gyomrát megtölteni akaró *disszónak*: az elajásult *korsellemnek* eleibe szórja, kielégíti azt s megmenti magát.

Ellenkezöleg reá rohan az és megszakgatja.

Ime pedig a Mester mindezekre előre figyelmeztette hozzátéve azt is, hogy: „az ég és föld elmúlnak, de az én beszédim semmi képen el nem múlnak“.

Erre mondja a jogász: volenti non fit injuria. (Aki maga is akarja, azon nem esik jogsérelem).

Ti akarjátok. Ám lássátok!

Ezért mondtam én, hogy ama titkos vágyak és édes remények teljesülni nem fognak, de teljesülni fognak oly dolgok, melyeket senki nem vár, nem óhajt s nem reményel.

Mit tegyünk tehát atyámfiai férfiak?

Keressük a megoldás eszközeit.

Uj és friss erőket kell életre keltetni.

Termővé kell tenni a kihasznált talajt, annak megkövítését, új föld hozzáhasítása, és jobb, intenzívebb munka által.

(Vége köv.)*

Padrah Sándor,

kir. közjegyző s egyházkerületi képviselő.

KÖZÉLETÜNK.

Szokatlan módja a kitérésnek.

Természetes dolog, hogy a fekete sereg egyik, érdemszerzésre törekvő lovagjáról van szó! — Ez a kemecsei plebánus!! — Azt hiszem, hogy nincs ember, ha csak agyveleje meg nem hibbant s a tisztesség iránti érzékét el nem veszítette, — aki megbotrátkozással és undorral ne fordult volna el attól a képtől, melyet e b. lapok hasábjain bemutatott a nagyváradi ev. ref. egyház egyik érdemes lelkésze, azon fitymáló, a békeséges társadalmi együttélést és közjóra törekvést tudatosan felzaklató, titkos és nyilvános aknamunkáról és magatartásról, — a melyet a nagyváradi fekete sereg végez és tanít. Megbotrátkoztató az az *erőszakos, törvénytípró* áttérítési kísérlet is, a melynek a fentebb jelzett tisztelendő úr volt a kezdeményezője s a melyet elmondandó vagyok. Az eset a következő:

Ez év február 20-án két atyafi beállít hozzám azzal a küldetéssel, hogy: (a betegen fekvő s néhány nappal előbb tőlem urvacsorát kért és vett) Vad Ferenczné, az ev. ref. egyházból kitér és pápistává lesz! Ha erre a lépésre indítja, ösztönzi a lélek, — ám te-

* Ezen cikksorozat befejező részét, — mint azt jeleztük volt — lapunk mostani számában a vezércikk terjedelmes volta s több actualis ügy közlése miatt nem adhattuk le. Szerk.

gye; de a törvényes formák kellő betartásával teheti meg! — mondtam az atyafiaknak; akik aztán azzal a kijelentéssel távoztak el tőlem, hogy a beteget felhozzák szekéren! De nem hozták fel. Súlyos beteg volt az illető, úgy annyira, hogy 22-én este meg is halt. Világos tehát, hogy, mint református nő halt meg! — Ámde a plebánus úr más véleményben és meggyőződésben volt és van. A már agóniában levő beteg nőhöz elment. Mint nekem bementették, a beteget megáldoztatta, utolsó kenetben részesítette s a róm. kath. egyházba átvette — ad majorem Dei gloriam! 23-ikán pedig ezt írja a plebánus úr: „25/1902. *Nagytiszteletű* lelkész úr! (ime! hogy gúnyolódik a plebánus úr!) — F. hó, febr. 22-én Jakab Erzsébet Vad Ferenc felesége halálos ágyán két tanu Fehér Péter és Tamás József által magához hivatván ugyanazon tanúk jelenlétében, engedve kérésének és tisztelve lelkiismereti meggyőződését és hajolva egy haldokló akarására, a római kath. egyházba átvettem . . . stb.“ E levélre tiltakozásom volt a felelet! — 24-én ismét levelet kapok a tisztelendő úrtól, a következő tartalommal: . . . „ha a törvényhozáskor a jelen esethez hasonló felhozatott volna, a törvényhozó a halálos beteget bizonyára nem kötelezte volna az egészségeseket kötelező forma megtartására; mert senkitől a lelkiismereti szabadságot elvenni nem szabad, nem illik. Különben bár miként forogassuk a dolgot Jakab Erzsébet, mint r. k. halt meg s nem tudom feltételezni, hogy nagytiszteletű ur ellenében helyezné magát egy haldokló akarásával s kényszerítene az előket, hogy másként tessék a földbe, mint az elköltözött óhajította, annál is inkább, mivel írva van: a betű öl, a lélek elevenít . . . stb.“ — E levelet sem hagytam válasz nélkül, irván: „igaz, hogy írva van: a betű megöl, a lélek az, a mely elevenít! De ha megbotlani nem akarunk, a törvény világos rendelkezését respectálnunk kell . . . ez elvi kérdésnél nem engedhetek! stb. Egyszersmind a két küldöncz előtt is kifejeztem élő szóval, hogy bele nem egyezem Vad Ferencznének r. kath. szertartás szerinti temetésébe. A levélközvetítők egyike, a r. kath. vallásu férj, illetve özvegy volt; a ki látszólag megnyugodott abban, hogy meghalt nejét a ref. egyház szertartásai szerint temessék el; de, mert ő nagyon szegény ember, csak énekszóval kívánja eltemettetni a halottat, és pedig gyermeke mellé: a r. kath. temetőbe! Ellenvetést nem tettem. Most jön egy nem várt fordulat! — Most már a temetés alkalmával nálunk is harangoztattak, eddig csak amott. A ref. kántor-tanító úr a halottas háznál, néhány énekverset elénekel és énekelte s megindul a gyászmenet . . . elől vivén egy ember a keresztet! — A temetésen jelen volt egy pár ref. presbyternek általában az ott jelen volt reformátusok és a kántor-tanító úrnak a tiltakozása csak azt eredményezte, hogy most már nem a *menet előtt*, hanem a *koporsó mellett* vitték a keresztet; tüntetvén ellenünk, reformátusok ellen! Így jutott a koporsó a ref. temetőnek azon túlsó szegletéig, a mely a r. katolikusok temetője felől van. Innen azonban a kántor-tanító úr visszatért, látván a r. kath. temetőben már előre összeverődött emberesortot, látván a temetési szertartáshoz öltözött plebánus urat s kántorát. Visszatért azon figyelmeztetés következtében, hogy: „vigyázzon magára, mert a tisztelendő úr s hivi nem engedik bemenni a magok temetőjébe; ha pedig bemegy a kálvinista pap, — illetőleg mondotta volna a temetés megkezdése előtt a plebánus úr, (a mikor t. i. nem tudta azt, hogy nem én temetek) — insultálni fogják!“ — A plebánus úr aztán

elvégezvén azon szertartást is, a melyet a saját hivei közül való halott felett a háznál szokott teljesíteni — *r. kath. szertartás szerint* temette el a *ref. vallásu* Vad Ferenczét — in spe melioris ecclesiae!

Érdeklődéssel várom ez ügyben a bíróság ítéletét.

Kemecse, 1902. márc. 5.

Vitéz Ignács,
ref. lelkész.

IRODALOM.

Skaricza Máté.

Skaricza Máté élete és zsolnárköltészete. Irta Barla Jenő. Külön lenyomat a Protestáns Szemle 1901. évi 7—9—10. számaiból. Budapest. Hornyánszky Viktor bizománya 1902. 8° 47 l. ára 1 k. 20 f.

Szerző a protestáns kor egyik írójának életét és költői munkásságát tette tanulmány tárgyává. Abból a korból igyekszik egy érdemes református zsolnárköltőt előhozni a homályból, a mely korban protestáns íróink valóságos szingzsdagságban pompázó költői munkásságot fejtettek ki, mely a vallásos lírai darabok, históriás énekek vallásos drámák feldolgozásában nyert kifejezést.

Skaricza Máté 1544-ben született a csepelszigeti Ráckeven. Élete nagyon hasonlít a XVI. század legtöbb reformátorának életéhez. A reformáció igazságai megkapják lelkét, s az akkor éppen nem fényes és egyáltalában nem nyugalmas papi pályára lép. Mint a XVI. századi összes papjainak, úgy neki is erős vágya, hogy külföldi egyetemeken erősítse magát a hitben. Bejárja Európa művelt államait, megfordul Páduában, de Olaszországban nem sokáig időzik, mert Szegedi Kiss István, az ő pártfogója, előre figyelmeztette, hogy „ne szívja magába az olasz szellemet”. Genfben meg aztán; a hol Béza Tódort sokszor felkeresi és elbeszélgetnek együtt „Krisztus derék vitézeiről: Méliusz Péterről, Szegedi Kiss Istvánról” és másokról. Bazelbe, majd Vittenbergbe megy, Páris, majd Londont látogatja meg. Londonban az „erényes” Erzsébet palotájában is megfordult. „Majd észrevéven, hogy pénze fogyatékán van”, haza jön. Nemsokára hazatérte után meghal Szegedi Kiss István és 1572-ben a ráckevek városuk szülöttét, Skaricza Mátét választják meg utódának.

Skaricza gondosan örökölt hiveinek lelkiélete felett. Buzgóságának maradandó emlékei a *biblia zsolnárok nyomán készült zsolnárt átdolgozásai*, melyekben a költészet szárnyain ad lelke vallásos ihletének kifejezést. Zsolnárai gyülekezeti együttes használatra voltak szánva, melyeket átvett Gönczi György debreceni lelkész az 1592-ben először napvilágot látott énekes könyvében. Ettől kezdve a Szenczi Molnár Albert által magyarra fordított, a Goudimel Claudius francia zeneszerző által alkalmazott zsolnárok bevételeig közhasználatban voltak a tiszamenti részekben Gönczi gyűjteményének darabjai, ezek közt Skaricza zsolnárai is.

A protestáns egyházi líra a XVI. században bőven produkált eredeti protestáns énekeket. A protestáns énekszerzők önlelkők sugallatától kölcsönzik tárgyukat, az eszmét és érzelmet. Sőt még, ha a bibliai zsolnárokból dolgoznak is át, inkább csak a hangulatban követik. Ez mondható Skaricza zsolnáraitól is. Barla a Gönczi közönséges használatu énekes könyvének 1592. évi kiadását használja forrásul. *Művének egyik legértékesebb része a Skaricza bibliai zsolnárt átdolgozásának ismerte-*

tése és méltatása, azoknak tárgyi magyarázatokkal kísérése. Nagyon értékes az a része is, melyben elválasztja az egyes írók által Skariczának tulajdonított, de tényleg nem Skariczától való énekeket azoktól, melyek valóban tőle származnak. Így a többek közt a dr. Horváth Cyrill által is Skariczának tulajdonított. (A magyar irodalom története I. k. 415. l.) „Erős várunk nekünk az Isten” kezdetű zsolnárt sem tartja Skariczának és pedig nyomós okok folytán.

Skaricza átdolgozásai sikerültek, közvetlen egyszerűséggel jut nála kifejezésre a tartalom, hangulatteljes a hatás, melyet a zsolnárt lelkünkben kelt. Megemlíti Barla azt is, hogy a Nemzeti Múzeum birtokában levő Jankovich M.-féle gyűjtemény darabjai közt is vannak Skariczának kéziratos versei, melyek a Szilády Áron által szerkesztett Régi Magyar Költők Tárában fognak megjelenni, nem lehetetlen, hogy még abban is, lesznek Skariczának vallásos tárgyú költeményei.

A XVI. századi protestáns papnak nemcsak a szószéken kellett működnie, hanem harcolni is kellett az igazság fegyverével hol a katólikusok, hol meg az unitáriusok ellen. Skariczának Válaszúti György pécsi unitárius püspökkel kellett felvenni a harcot. A pécsi vita lefolyását azonban csak Válaszúti leírásából ismerjük, és így Skaricza szereplését elfogulatlanul nem ítélniük meg. Annyi azonban bizonyos, hogy a vita eredmény nélkül végződött, egyik fél sem érezte magát legyőzve. A pécsi disputával azonban — sajnos — bezáradék előttünk Skaricza nyilvános szereplése. Hogy a haláláig terjedő még majdnem 2 év tizednyi időköz-höz életének mely eseményei fűződnek, nem ismerjük De életét bizonyára nem töltötte tétlenül.

Skaricza életrajzára főforrásul használja a Skaricza által Szegedi Kiss István művéhez írt életrajzot, melybe Skaricza saját élettörténetének egy részét is beleszötte. De ezen kívül is több értékes adatot kutatott fel Barla, úgy hogy azok a *Régi Magyar Költők Tára kiadója előtt is értékesek lesznek.* Az életrajz azonban így is csonka, de Skaricza utolsó két évtizedére vonatkozólag reméljük, hogy becses adatok fognak előkerülni egyházi és más levéltárainkból.

(Folyt. köv.)

B.

„Olajág”. A Lorántffy Zsuzsánna-egyesület tulajdona. Szerkeszti: Vargha Gyuláné Budapest IX. Kálvintér 7. Előfizetési ára: egy évre 2 korona; félévre 1 korona. Mi e folyóirat megindulása alkalmával részletesen ismertettük volt már ezt s ugyanakkor a címére megjegyzéseinket is elmondván, melegen ajánlottuk főképp a református vallásu s olvasni szerető nők figyelmébe. Azóta az „Olajág” első félévi pályafutását bevégezte s a legközelebb megjelent szám már a második félév első száma. Mint a buzgó szerkesztőnő által értesültünk, az első félév számai elfogytak, de a most megindult 2-ik félévre elő lehet fizetni. A római katólikusok mindent elkövetnek, hogy hiveiket a „Lourdesi Máriáról” szóló s más hasonló tartalmu és célú babonás olvasmányokkal elárasszák; népies irodalmunk óriás arányokat öltött. Tőlünk, illetve a reformációtól tanulták el a hódításnak ezt a módját. Mi se maradjunk tőlük hátra. Ajánljuk az „Olajágot”.

KÜLFÖLD.

Szemle a külföldi egyházak köréből.

Franciaország egyházi viszonyai nagy átalakuláson mennek át napjainkban. Az elősejtelem megnyilatkozik úgy egyházi, mint politikai lapjaikban. Egyik protestáns lap minduntalan hangoztatja, hogy az idők változnak.

Az összes francia felekezetek még mindig a szerzetes rendek ellen hozott intézkedések hatása alatt állanak. A nemzet közvéleménye azt mondja, hogy a kormány nem eléggé erélyes a hozott törvények végrehajtásában. Igaz, hogy a szerzetesek egy része távozott, de jó részük ott maradt. Azt a tényt, hogy a francia kormány ezt elnézi, úgy a szabadelvű irány hívei, mint a protestáns sajtó „modern türelmetlenségnek” nevezik. Egyik protestáns lap azt mondja, hogy a kormány eljárása emlékeztet a protestánsok üldözésére és „a köztársaság elnöke ép oly rettenetes, mint XIV. Lajos és Valdeck Rousseau ép oly türelmetlen, mint Bossuet”. Sőt tovább megy és azt mondja, hogy nem szabad a katolikusok tulajdonjogát respectálni, mert hiszen a katolikusok sem respectálták sohasem az eretnekek tulajdonjogát, el kell üzni a szerzeteseket a legutolsó paterig és a legutolsó apácáig, le kell foglalni birtokaikat a legutolsó darab földig és házaikat a legutolsó köig. Majd így folytatja: „Ne aggasszon benneteket a jog, úgy is ők sértették meg azt legelőször . . . apáink egykor nem maradhattak meg másképen Franciaországban, csak hogy, ha áttértek, lekiismeretők és hazájok közt kellett választaniok. Azok, kik most üldözésről beszélnek, melynek ők áldozatai, nem emlékeznek, hogy ennek ők voltak szerzői”. A türelmetlenség mindig tőlök származott, sőt a katolikus egyház feje, a pápa a türelmetlenség igazi képviselője.

Egyetlen pápa sem mondhat mást, mint az eddigi pápák „mert nem volt a pápa többé, ha más akarna lenni, mint elődei. Ő egy nagy multnak örököse és rabszolgája . . . ki tudná elképzelni azt, hogy egy pápa a nantesi edictumot visszavonná!”

A jezsuiták és több rend Angolországba ment Franciaországból, Angolország akarják boldogítani a jezsuiták is „a kik pedig eddig ezen eretnek nemzet ellen mindig gyűlöletet hirdettek”. Az angol közvélemény azonban követeli, hogy szigorú rendszabályokat kell hozni ellenök, sőt némelyek az ellenök hozott régi törvények felelevenítését is sürgetik.

A francia katholicismus állapota nagyon szomorú. A katolikus papság terjeszti XIII. Leo pápának a múlt év szeptemberében tett következő kijelentését: „Úgy látom, hogy Franciaország a hitetlenségbe süllyed, vigasztalhatatlan vagyok a vallástalanság és I-ten káromlás felett, mely Franciaországban uralkodik, vigasztalhatatlan vagyok”. Sőt bevallja a pápa, illetőleg panaszkodik, hogy mindennek az az oka, hogy Franciaországban az ő rendeleteinek nem engedelmeskednek.

Vajjon nem az idők jele-e az, hogy ilyeneket maga a papság hirdet nyilvánosan! Annyi bizonyos, hogy vannak francia politikai lapok, melyek komolyan beszélnek schismáról, mely a francia katolikus egyházban esetleg bekövetkezhetik. Nem volna az sem esoda, hiszen a katolikus sajtóban is valóságos anarchia uralkodik, úgy, hogy a bloisi püspök több lapnak az olvasását tiltotta papjainak, sőt ugyanakkor kénytelen volt

egy sajtóügy bizottságot szervezni, melynek kötelessége felülbírálni mindazt, a mit bármelyik francia katolikus pap lapok számára ír. Hogy erre szükség van, elég csak azt felemlíteni is, hogy Mignot albi érseket a protestánsok az éjig magasztalják, mint az öss. es francia főpapok közt a legfelvilágosodottabakat!

A katolikus püspökök e mellett nagy erőfeszítéseket tesznek, hogy a protestánsoktól minden anyagi támogatást elvonjanak, melyben a társadalom őket részesíti. A bayonnei püspök felszólította papjait, hogy mindig csak azokat támogassák bármely gyűjtés, vagy jótékony célú hangverseny, vagy felolvasás rendezésénél a kikeről meggyőződnek, hogy katolikus célokat szolgálnak. Minden jótékony gyűjtés bejelentendő a püspöknek, és, ha püspök arra engedélyt nem adott, a papok kötelesek támogatásukat az ilyenektől megtagadni. Erre jegyzik meg a protestánsok: „Vannak katolikusok, kik szívesen fogadják a protestánsok pénzét, de ők semmit sem adnak a protestánsoknak”.

A francia katholicismus súlyedésével szemben a francia protestánsok nagy összetartást mutatnak. Nagy jelentőségű az, a mit Valdeck Rousseau nem régen Szaint-Etienneben a reformátusok küldöttségének mondott: „A köztársaság kormánya és azon hit közt, a melyet önök vallanak, régi és természetes a megegyezés, mert úgy az önök hite, mint a mi hitünk a szabadvizsgáldáson alapul”.

Meg a protestáns ellenes lapok is kénytelenek bevallani, hogy az erkölcsi tulsúly a protestánsok részén van. Egyik protestáns ellenes lap azt a kérdést vizsgálva, hogy mi a felekezeti szellem, azt mondja, hogy azt elemezni nem lehet, gyökere azonban az előítéletekkel teljes emberi szívben van. A protestáns felekezeti szellem létrejöttének legfőbb oka azonban a katholicismus elleni gyűlölet (!?) a nevelés hiánya (?) vallási fudatlanság (?) a mult korszakok emlékei és a mult idők üldözései. Ezek a felekezeti szellem táplálékai fenti lap szerint!

Irgy szemmel nézik ugyan, de kénytelenek elismerni a katolikus lapok is, hogy a protestánsok nagyobb erkölcsi erővel rendelkeznek. Igen, — mondja fenti lap, — mert egymást kölcsönösen segítik és mert „a katholicismus elleni gyűlölet őket egyesíti (!), szűn-eleül munkálkodnak, ők a közvélemény irányítói, melyet tetszésük szerint kormányoznak, nagy eredményeik jogos ambíciójokat sarkalja, bátorítja őket”. Majd a következő jellemzést használja arra, hogy mi a különbség a francia katolikus és protestáns közt: „A mi a katolikusoknál a hithűség, az a protestánsoknál felekezeti szellem”.

Nagyon szép eredményeket értek el a francia-reformátusok a belmissió körébe tartozó evangélizáció által is. Jogosult ez az intézmény, mert minden felekezeti érzi, hogy sokan vannak kebelökben olyanok, a kik csak névleg annak a felekezetnek tagjai, a kik épen csak hogy meg vannak keresztelve, de az illető felekezeti tanaiból, erkölcsiteteleiből vagy épen semmit sem, vagy csak keveset ismernek, még kevésbbé élnek a vallás törvényei szerint. A francia központi evangélizáló szövetség szép eredményeket mutat fel. Az 1902. évre kiadását 473.000 frankkal irányozta elő, melyből ugyan 20.000 frank deficit, de azt bizton remélik, hogy a hitek áldozatkészsége fedezni fogja (!). Tevékenysége 70 departementre terjed ki, de folytatja az evangélizációval rokon hittérítést a vad népek közt is Algírban, Tuniszban, Madagascarban, sőt a távol Keleten, Kínában is vannak papjai. Hívják őket Franciaországban mindenfelé,

ugy hogy egyik ilyen papot egyszerre 25 különböző helyre hívták az egyes községek előljárói, kiknek kénytelen volt azt felelni, hogy majd sokkal később!

Az evangélikáció céljára külön előkészítő iskolát is tartanak fenn 30 növendékkel.

Felemlitem még, hogy a Franciaországban eddig fel nem karolt diakonissa intézményt is nagyobb mértékben akarják támogatni a francia-protestánsok. Mint örvendetes esemény az is említésre méltó, hogy 1888. óta áll fenn Párisban a protestáns nők számára egy hajléktalanok menhelye, melynek főhivásra az, hogy a protestáns nőket az anyagi és e költési romlásól megmentse. Ebben az évben ez az üdvös intézmény új, szép és egészséges épületébe költözött.

Kiterjed a francia-protestáns papság figyelme az *alkoholizmus elleni küzdelemre is*. Olyan intézetet akarnak szervezni, melyben azok, kik ezen, lelket és testet egyaránt megölő betegségből ki akarnak gyógyulni, gyógykezeltetnek „*az orvosi tudomány segítségével, de különösen sokat várnak az erkölcsi kezeléstől, különösen pedig az evangélium befolyásától, mely megtanítja őket arra, hogy akarataik fellett uralkodjanak és jó szándékaikban állandóan megmaradjanak*“.

A protestáns egyházak egymásután emelik fel szavukat a szerencsétlen burok érdekében, távol minden politikától, pusztán arra hivatkozva, hogy a két protestáns nemzet közt be kell szüntetni az ellenségeskedést. Legközelebb a nantesi consistorium fejezte ki azon óhaját, hogy a két nemzet közt a conflictus béke bíróság útján intéztessék el.

Konstatálják a francia protestánsok, hogy *Németországban is változtak az idők!* A Gusztáv-Adolf egyesület már nem elégszik meg azzal, hogy csakis azon hívek lelki gondozását tartsa feladatának, a kik a megfelelő lelkigondozásban eddig nem részesülhettek és hogy segítsék nyelv és faj rokonaik közül azokat, a kik az evangéliom után áhitoznak. *Már az osztrák tartományokban is zavartalanul működik az evangélikáció, sőt Bajor és Szászország is Poroszországból kárpótlást az evangélikációt, mely nem akad meg, mint a hogy azt az ultramontán lapok hirdetik. Az 1901-ik évben a missziót végző német papok minden osztrák tartományban működtek, a nélkül, hogy a rendőrség zavarta volna őket, mint azt még 1899. és 1900-ban megtette. A német papjelöltek pedig, mint kitüntetés, követelik, hogy küldjék őket a tapasztalatszerzés színterére, Ausztriába!*

Különbö az evangélikáció nagy színterei volnának Németországban a nagy városok is. Ugyanis az ipari fejlődés Németországban az utolsó években megakadt. Berlinben magában 80,000 munkanélküli van. Ennek oka az, hogy a vidék folytonosan vándorol a nagy városokba, a vidék pedig elnéptelenedik. Pedig a lakosok nagy városokba tömörülésének szomorú következményei vannak úgy családi, mint erkölcsi és vallási teki tetben. *Ilyen helyeken volna nagy szükség a belmisszióra, mert a munkástömegek vallása: a socialismus!* (Ebből mi magyarok is értelnénk!)

Németországban a protestáns egyházak egyesítésén fáradoznak. Vilmos császár egy legközelebbi mondása szerint nagy baj e tekintetben, hogy az *egyházi autonomia utolsó menedéke a particularismusként igen sok apró államban* és, ha még az egyes államok egyházi kormányai ki mondanák is az egyesítést, ez a gyakorlatban nehezen volna keresztül vihető.

Angolországban sokat beszélnek *Stuart Mária canonisatiójáról*. Eddig nagy akadályt képezett többek közt Rizzio Dávid szereplése is, ki Máriának olasz származású titkára volt. Rizziót Darnley a királynő férje, a királynő szeme láttára leszúrta, és a közvélemény Rizziót a Mária szeretőjének tartotta! De szerencsére nem rég a pápai levéltárban fedeztek fel (!) egy oklevelet, melyből kitűnt, hogy Rizzio nem az volt, a kinek eddig hitték, hanem olasz pap volt, a ki Máriának titokban misézett és gyóntatója volt. Tehát minden gyanu ki van zárva.

Németalföldön a theologiai tudományt nagy veszteség érte Tiele Kornél Péter halálával, ki jan. hó 12-én meghalt. A leideni egyetemen működött 1877-től fogva 1900-ban bekövetkezett nyugalomba vonulásáig. A németalföldi protestáns szövetségnek több ízben volt elnöke, de hírnevét vallásiörténelmi és vallásbölcseleti munkáival szerezte meg. Fő művei voltak: A vallástörténelme az ókorban Nagy Sándorig, továbbá számos nyelvre lefordított munkája: A vallás története a világ vallások uralomra jutásáig. De legfontosabb az a munkája, melyben a vallástörténet eredményeit felhasználva a vallás lényegének és létjogosultságának kérdésével foglalkozik. Ennek címe: Bevezetés a vallástudományba.

Barcsa János.

NEKROLOG.

VENETIÁNER SÁNDOR.

1853—1902.

(Folytatás és vége.)

Az 1878. évben történt, hogy engemet boldog emlékeztető s közszeretethen álló püspökünk Révész Bálint egy szívélyes hangu levélben felszólított, hogy az akkor megalakult pancsovai német református gyülekezet lelkészi állomását fogadjam el. Őszintén megvallottam püspököm előtt, hogy nem érzek magamban annyi lelkierőt, hogy ennek a plánta gyülekezetnek élére állhassak s kértem felmentésemet. A felmentést csak azon esetben nyerhettem meg, ha alkalmas egyénről gondoskodom. Tüstént Venetiánere gondoltam. És ő nem habozott egy szempillantásig sem; hanem az Ur hívogató szavát ismerte fel ebben és ment oda haladéktalanul. Csak rövid 2 évet töltött el itt s már 1880-ban az új-sövei német ref. gyülekezet hívja meg lelkészéül őt. Bár hamar megszerette e népet, de egy hatalmas, ellenállhatlan isteni erő már 4 év múlva a trieszti olasz és német reformátusok gyülekezetének élére állítja őt. Hatalmas munkatér, igazi missziói állás tárul fel itt az ő buzgó lelke előtt! . . . Nemcsak saját gyülekezte összes lelkészi teendőit látja itt el, de még az angol és skót disszidentek, sőt a holland-francia reformátusok lelkészi teendőit is szívének egész odaadó megeg buzgalmával gondozza. Izgalmas, munkaszerető lelke innen az 1887. évben a Kaukázus hegységei közé hajtja őt, a hol a rohrbachi református német gyülekezet lelkésze lön. Távol a szeretett hazától, messze idegenben . . . itt már csakugyan nem lehetett sokáig Venetiánerek maradása. A honvágy annyira erőt vett sokszor rajta, hogy alig várta a percet, a midőn az

édes hazába ismét visszajöhet. És bekövetkezett az akkor, midőn az új-sóvéi gyülekezet derék lelkészét *dr. Erdős Józsefet* a debreceni ref. főiskola theol. akadémia egyik tanszékére tanáru elválasztották; a menyiben Venetiánert *ismét* új-sóvéi lelkész lett.

Tehát ismét itthon van; szeretett hazájában s egykori kedves hivei körében, a hol őt valóságos bálványozással rajongták körül hallgatói. Itt érte őt aztán ama nagy kitüntetés, hogy a bécsi prot. theologiai fakultáson, a nagy nevű *Böhl* örökébe, a dogmatikai tanszékre hívták őt meg. De ő kitért e bizalom elől. Annýira szerette magyar hazáját, hogy most már csakugyan nem tudott elszakadni tőle. Inkább küzdött egy nagyon is szerény díjazásu állásban nagy és népes családjával együtt, mintsem most már el tudta volna hagyni azt a magyar fajt, a melynek érdekében Bácskában eddig oly sokat küzdött. Hogy a magyar nyelv az ottani német református községekben hatalmas elterjedést nyert, ebben neki elvülhetetlen érdemei voltak.

Mint theologus számos tudományos irányu cikket tett közzé: angol, német, holland és francia református irányu lapokban. Magyar nyelvű munkákat is adott ki, melyek nagy tudásról és alapos, mély képzettségről tanuskodnak. Az ó-szövetségi új biblia'ordítást kritikai röpiratban ismertette, melyet saját költségén békési lelkész *Keckeméti Ferencz* adott ki és a mely mű még a londoni angol bibliaterjesztő társulat intéző köreiből is méltó feltűnést keltett.

Sajnos, a mi különben nálunk csaknem megsokkott dolog, hogy ennek a derék tudósnek érdemeit is csak a külföld tudta méltányolni *igazán*; míg itthon az illetékes tényezők jóformán még csak tudomást sem vettek róla. Ez a legképzettebb és a bibliai héber nyelvet közöttünk *legalaposabban* ismerő tudós, az új bibliafordítók sorában nem talált helyet. Szinte *feltűnőleg* mellőzve lett. Nem akarunk most már utólagosan rekriminálni; csakis, mint jellemző szomorú tény, említjük fel ezt itt e lapok hasábjain. Talán, ha nem olyan szerény, igazi tudós ő, aligha történik akkor meg e méltánytalan eljárás ő vele.

Külső élete valóságos apostoli egyszerűségben folyt le. Sokszor saját magától és népes családjától is megvonta a szükségeseket, csakhogy a szerencsétleneken, az anyagi nyomor szomorú áldozatain segíthessen. Nála mindenki kész segítő kézre és meleg szívre találkozott. Semmi vagyont nem hagyott örökül hátra. S most bús özvegye és 7 árvája sir a jó férj és a szerető apa után. Mult hó 27-én hült ki nemes szíve. Mindössze kevéssel több, mint 48 éves korában.

De nemcsak azok siratják Venetiánert, a kik az ő szívéhez legközelebb állottak; de siratja egész gyülekezete és mindazok a kik csak őt ismerték és becsülték. „Multis ille bonis flebilis occidit“ — kiáltják most sokan utánna. Mi pedig, a kik neki igazi, benső barátai valánk, egyenként ezt kiáltjuk: „Nulli flebilior, quam mihi!“

Dr. Márk Ferencs.

UJFALUSI
NÉMETHY LAJOS
debreceni ev. ref. lelképásztor
1826. III. 15.—1902. III. 5.

Ki az emberi életkor bibliai határáig terjedő hosszú, küzdelmes pályát, önzetlen becsületes munkásságban,

hűséges köteleességteljesítés közepett, szeretve és szerettetve, tisztelettől környezve futotta meg; ki övének közvetlen körében áldást terjesztve, boldogítva s boldogíttatva és e körön kívül is a keresztyéni erények gyakorlásában, az élő hit követésében, példaadólag, szövetségként világolt; ki végecéljául a haza, az anyaszentegyház, az emberiség javát és mindenekfelett Isten dicsőségét tekintette, az olyan férfi tiszta lelkiismerettel, benső megnyugvással, csendes békeességben vehet búcsut e földtől, aggodó gondok súlya nélkül válhatik el szeretteitől s idvezülten száll el lelke az Urhoz, a kitől, a ki által és a kire nézve van a mindenség.

Felemelő érzést kelt szívében s megszépíti múltó létünk köznapi folyását az a tapasztalat, hogy hazánk, nemzetünk s közelebről evangéliomi reformált egyházunk állandóan dicsekedhetik ilyen honpolgárokkal, ilyen családfőkkel, ilyen istenes keresztyénekkal, a kik egyen-egyen úgy tűnnek fel előttünk, mint a földnek sava és a világ világossága.

Ilyen derék férfiu volt Némethy Lajos, a kinek 76 évre terjedő élete csak vázlatos rajzban felmutatva is, igazolja, hogy ő a becsület, a köteleesség, a szeretet útján járt s lábainak szövéténeke és ösvényinek világossága az Ur igéje volt mindenha.

Puritán erkölcsü és hitbuzgó, tősgyökeres debreceni család sarja volt. 1826. március hó 15-én született. Édes szülei Némethy József és Borsos Erzsébet korán beoltották fogékony gyermeki szívébe a szülőföld és a vallás szeretetét, a mely két gondolat, ifjúi és férfi kora éveiben a lelkes hazaszeretet és élő keresztyéni hit tudatos elvévé magasztosult nála. Jellemző és tanulságos a szellemerkölési fejlődés menetében az a tapasztalati jelenség, mely szerint az érett és meglett kor gyümölcseinek értékelésénél, a beszámításnál és egyéb hasonló esetekben, önkéntelenül is lélektani alapra helyezkedünk, szeretjük keresni az okozatok okait, a tények mozgató rugóit. Mily édesdeden esik hallanunk kiváló nagy jellemek gyermeki élményeinek az elbeszélését, viszont mennyire tartózkodók vagyunk a még oly magas polcig felemelkedett embertől is, ha tudjuk, hogy gyermekevei a'apján csak majd akkor alkothatunk hű képet róla, ha már megízlelte a halált. Szóval, a családi, szülei nevelés és tiszta levegőjü környezet, a leg-egyszerűbb életmód mellett is, igen jótékony és maradó hatást gyakorol a szívre, lélekre, értelemre, akaratra egyaránt. Némethy Lajos lelkületének, egyéniségének és kitartó munkásságának a magyarázata is, az ő családi alapnevelésében található meg.

Am a kedélyélet és jellem fejlődésére nagy hatást gyakorol az életviszonyok alakulása is. Az a gyermek, ki miként Némethy Lajos már 10 éves korában, elvesziti atyját s úgyszólván gyámol nélkül marad, sőt arra van utalva, hogy oszlopként álljon oda anyja mellé a kidőlt oszlop helyébe, az korán megtanulja a türelem, küzdelem és nélkülözés életiskolájában a kitartást, a szorgalmat, a céltudatos törekvést; az olyannak nem lehet tétovázni, vesztegelnie, sőt le kell szakítania minden óra, sőt perc virágát, a mellett, hogy a bizonytalan jövő intézését a bölcs Teremtő kezére bizza. Némethy Lajos következetességének, állhatafos munkásságának, önfegyelmességének, akaraterejének ez volt a gyakran keresett, immár meg is talált kulcsa. Ily lelket erősítő, jellemet képző, noha nehéz körülményeknek sokszor ellentétes áramlatai közepett azonban mindig előre haladni, meg nem hátrálni, meg nem rettenni, de folytonosan cél felé törni csak kevesen képesek. Ő képes volt. Miután az akkori oktatási rendszer szerint a deb-

receni kollégiumban befejezte elemi és középtanodai tanulmányait, 1842. november elsején, mint a felsőbb tudományok rendes hallgatója, mint novicius diák írt alá az iskolai törvényeknek. Szellemi fejlődésében tehát semmi siettetés, elhamarkodás vagy felszínesség nem volt. A noviciusok, a mai gymnasiumi hetedik osztályos tanulók tananyagát végezték s az erre következő iskolai év sikeres befejezése után mint az akadémiai és egyetemi tudományok hallgatójára éretteknak nyilvánított ifjak folytatták pályájukat. Megható és szép jelenet az, ha valaki ugyanazon egy alma mater kebelén nő fel s úgy lép ki a közélet színterére. Némethy Lajos az elemi, középiskolai, bölcsészeti, jogi és theologiai tanulmányokat, megszakítás nélkül a debreceni kollégiumban végezte, az utóbbiakat 1842. november elsejétől 1848. tavaszáig, úgy, hogy példás, feddhetetlen magaviseletét mindig minden tantárgyból kitünő eredményvel párosította, a mi által nemcsak összes tanítói és tanárai méltó elismerését s becsülését érdemelte ki, hanem jövőjének útját is egyengette. Hogy mily lelki erő, bátorság és vállalkozási kedv jellemezte már ifjú korában, igazolja az, hogy mikor 1846-ban, tehát húsz éves lettére, supplicatióban járt a győri egyházvidék területén, egyedül, útítárs nélkül, gyalog ment át a hirhedt rengeteg Bakonyon.

Épen huszonkét éves volt, mikor 1848. március 15-én a magyar főváros hazafias lakosságának szíve megdobbant s csodás hatású ihlet szállotta meg az egész ország, a szeretett édes magyar haza minden hű és igaz fiának a lelkét. Sebesen zúgó szélvészént jutott a napy események híre Debrecenbe is, a hol a kollégiumi ifjuság nyomban megértette, mit jelent ez a vezényszó: Talpra magyar! A felsőbb tudományok hallgatói sürgősen kérték a tanári kartól az iskolai évnek késedelem nélkül való berekesztését. Kérelmők minden pontja teljesült s nyomban nemzeti őrséget szerveztek. Némethy Lajos az elsők közt beiratkozott a nemzetőrök közé s lelkesedéssel eltelve, szorgalmasan járt a katonai gyakorlatokra.

(Folyt. köv.)

Dr. Erdős József.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Rövid válasz nt. Kiss Albert urnak.** A „Debrecen” című politikai napi lap folyó évi 49. számában Nagytiszteleted egy közleményt írt, melyben, mint mondá „az egyház tagjai iránti kötelességből” a „Debreceni Prot. Lap” folyó évi 9. számában megjelent számadatokat magyarazza. Nem fektetünk súlyt arra, hogy csak 3 pontra méltóztatik reflektálni (a Z-i L-s. féle cikkekre tett megjegyzéseket nem számítva!) holott lapunk munkatársa 7 különböző pontban sorolta fel aggodalmait; csak annak a kijelentésére szorítokozunk mindenekelőtt, hogy bennünket a megjelent magyarázat sem nyugtatott meg. A 3 pont közül az első, t. i. a tanulók templomi szolgálatára vonatkozó, elintézését nyer — hisszük, — nem sokára az egyházkerületi közgyűlés által, hol az, — éppen a kerületi egyházi főjegyző beadványa folytán, — megoldásra vár. A 3. pontra adott válasz pedig nem változtat a dolog lényegén, legfeljebb csak annyiban, hogy most már 64 baptistát nagytiszteleted is elismer. Csapán a 112 gyermekről adott felvilágosítás nyújt megnyugvást; s ezt kész-

séggel elismerjük; noha, mikor mi még pár évvel ezelőtt gyakorló lelkészek valánk, az volt a szokás, hogy, ha más egyház köteleibe tartozó szülők gyermekeit kereszteltük meg, — az adatokat elanyakönyvezés végett azonnal hivatalosan áttettük az illetékes egyház lelkészi hivatalához. Am lehetséges, hogy a Debrecenhez tartozó szülők gyermekeivel nem ez történik. De nem ezekért fogtunk tollat, hanem azért, hogy nagytisztelet két elvi kijelentésére reflektáljunk. 1. Hogy a „Debreceni Prot. Lap” pártpolitika, vagy egyes egyének szolgálatában állana, azt még eddig senki sem vethette szemünkre. A felelős szerkesztőnek 15 éves mult áll a háta megett a gyakorlati lelkészkedés tere. E multa jogos önérzettel tekinthet vissza, már csak azért is, mert soha nem politizált az egyházban. Ha nem mondunk igazat, könnyű a megcáfolás. *A jel-szavunk mindig az volt, az ma is, az lesz mindenkor, hogy ne vegyítsük bele egyházi ügyeink kormányzásába a politikát! Ne egyik oldalról sem!* Partembérnek és jó egyháztagnak lenni két különböző dolog ugyan, de jelentékeny és tiszteletreméltó erők lehetnek és vannak mindenik párton s nekünk ezeket felhasználunk egyházunk iránt való szentkötelességünk. Shogy mi csakugyan így érzünk, azt már be is bizonyítottuk többször, mert hogy példára hivatkozzunk, mikor a mult tavaszi egyházkerületi közgyűlésen a népiskolák államosításáról volt szó, mi e kérdésben a kuruc, de jó magyar kálvinista *Uray Imrével* szavaztunk s ugyanakkor a debreceni kollégiumi könyvtár állami dotációja felett folyván a vita, egy magunk szembe szállottunk *Tisza Kálmánnal*. Nos? Ha mi pártpolitika szolgálatában állanánk, aligha történhetett volna ez meg. Könnyű lesz tehát nekünk az egymás megértése. Ha nagytiszteleted is elítéli az egyházban való politizálást, egy uton járunk s szivemből üdvözlöm önt! 2. Igenis mi készséggel szolgálatára állunk az egész egyházkerületnek s ebben ennek a mi szeretett debreceni egyházunknak is. De ne felejtjük, hogy a mi feladatunk nem az, hogy szakadatlanul a tömjént égessük. Teszszük igenis ezt is, mikor annak az ideje van; de az olyan lap, melynek minden ereje ebben merülne ki, semmit sem érne. Nekünk feladatunk az igazságos és bátor kritika is, s valljuk, a mit Kölcsei Ferencz mondott, hogy t. i. „az ilyen kritika még senkit sem temetett el; legfeljebb harangot huzott annak, a ki halva született.” De arra kérjük, ne vegyék önök oly haraggal s ne vegyék támadásnak, ha olykor-olykor a helyi állapotokat is szellőztetjük. Aggódo lelkünk nyilatkozik meg az ilyen közleményekben s elvégre is, csak úgy gyógyíthatunk, ha megállapítottuk, — hol fáj!?

Szerk.

— **Tanári felolvasás.** A multkor már megemlékeztünk azon felolvasásról, melyet a békési tanárok rendeztek a tudomány népszerűsítése céljából, de nem úgy, mintha e tereen csak a békési főgymnasium próbálkoznék, mert tudvalevő, hogy más tanintézetek már régebben jó példával járnak elől, s a békési éppen ezeknek a sorába óhajtott a jelen évvel lépni. Ugyanott említés történt arról is, hogy a második felolvasás márc. 1-re volt tervezve, s várakozásunkban nem csatlakoztunk, amennyiben ez még fenyesebben sikerült, mert még a közeli szomszéd helyről is vonzott ide érdeklődőket. Felolvasó Dr. Haraszti Sándor a XVI. század irodalmáról s Balassi Bálintról értekezett, mit a diszes s nagy számu közönség egy óra hosszáig hallgatott figyelemmel s nagy élvezettel. Minthogy a harmadik felolvasás márc. 15-re esik, a tanárkar elhatározta, hogy ez alkalommal nagyszabásu nemzeti ünne-

pélyt rendez. melyben a társadalom különböző irányu s felfogásu rétegeit egyesítvén, szorosabbra fűzi azt a kapcsot, mely közöttök az utóbbi időben — fájdalom! — meglehetősen meglazult, — mert összetartás, együttérzés nél ül a társadalom jólétét munkálni s így közvetve a haza boldogságát előmozdítani nem lehet. Ezért ragadja meg a tanárkar éppen azt az alkalmat, mert ama nap kiválólag alkalmas ama nemes cél szolgálatára. Az ünnepély programját tanárok fogják betölteni: Pócz János emlékbeszéddel. Bede László szavallattal, mely után közvacsora következik.

— **Március 15-iki ünnepély.** Az ev. ref. főiskolai tanárkar, a folyó évi március hó 15-én, délelőt 9 órakor az oratoriumban, emlékünnepelet rendezett. Az ünnepély sorrendje volt: 1. Nemzeti ima Beliczaytól. Éneklí a főiskolai énekkar. 2. Emlékbészéd. Olvassa Csiky Lajos, a theologiai akadémia dékánja. 3. Hymnus Erkel Ferencztől. Éneklí a főiskolai énekkar. 4. Alkalmi költemény. Szavallja Kiss Pál, gymn. VIII. o. tanuló. 5. Szózat Egressytől. Éneklí orgonakiséret mellett a közönség. A debreceni kollégium ifjusága tehát ez uttal is megmutatta, hogy tud lelkesülni a nagy idők dicső emlékei iránt s él szívében a legönzettebb hazafiai szeretet erénye.

— **Alapítvány.** A békési ev. ref. főgymnázium részére egy alapítvány van készülöben, melynek intenciója az, hogy kamataiból egy olyan VIII. o. tanuló jutalmazassék, ki a bazai protestáns egyház történelemből a legszebb eredményt érte el, e mellett magát derek vallásos ifjunak tünteti fel. Az eszmét nevezett tanintézet vallásánára pendítette meg, akit erre különösen az a gondolat ébresztett, hogy, míg más tárgyak körében a tanuló szorgalmát, igyekezetét, becsületes munkáját meg szokták jutalmazni, eddig a vallástudomány különböző ágaiban felmutatott siker, vallás-erkölesi nemes magatartás megjutalmazására gondolni sem igen szoktak. Már pedig nekünk kiváló gondot kell fordítani kiválképen középiskolai növendékeinkre, abban a korban, a melyben az ifjú lelek hajlítható, nemesíthető, minden szép és nemes behatás iránt fogékonyságot mutat, meg kell ragadni azt az alkalmat, míg még az iskola vallásos nevelése alatt állanak annyival is inkább, mert ök vannak hivatva arra, hogy annak idejében reform egyházunk vezető férfaiavá legyenek s amilyen ápolásban részesültek, olyan gyünölesöket hoznak a vallás-erkölesi élet terén egyházunk számára, mert „consuetudo est altera natura“, s amilyen példát látnak olyan után fognak elindulni: „exempla trahunt“. Igaz, hogy jutalom reményében vallásos érzületet senkibe sem lehet csepegtetni s nekünk nincs is szükségünk olyan vallásos tevékenységre, mely jutalomért lesz, de más felöl igaz az is, hogy az ifjú lelekbe inthetünk ezáltal is nemes ambiciót, mindenek előtt pedig önmagunkat becsüljük meg. Az aláírási iven, melyet lelkes felszólítás vezet be, már 300 korona van aláírva. Az aláíróknak midőn adományait nyugtázzuk, ezuton is köszönetet mondunk reform. egyházunk iránt táplált szeretetökért s nemes aldozatkésztségökért. Adakoztak: gr. Tisza István 20 k. gr. Tisza Istvánné 20 k. ifj. gr. Tisza István 5 k. hg. Odeschalchi Gyuláné 20 k. Tisza Kálmán 20 k. Tisza Kálmánné 20 kor. gr. Tisza Lajos 5 k. br. Radvánszky Béla 10 k. Tisza László 10 k. Tisza Lászlóné 10 k. Darányi Ignác 20 k. gr. Tisza Kálmán 5 k. özv. Hegyi Mihályné 25 k. Sándor Jánosné 5 k. gr. Bethlen Pálné 5 k. Bethlen Károly 3 k. Bethlen Etelka 2 k. Zeyk Károlyné 10 k. Bede László 40 k. dr. Török Gábor és felesége 10 k. Séllei Péter

10 k. Faragó János 5 k. Zolnay Béla 10 k. dr. Fréy Géza 5 k.

— **Köszönetnyilvánítás.** A debreceni ev. ref. egyház hívei, nagyérdemü presbyteriuma, nagytiszteletü lelképásztorai, a tanári karok, tántestületek, a közelből egybesereglett lelképásztor urak és egyházttagok, e nemes város előljárósága, lakossága, általában az összes egyházi és polgári hatóságok, valamint egyesek, a kik boldogult édes jó férjem elhunytá alkalmából megható és vigasztaló részvétökkal fájdalommat enyhíteni szíveskedtek. fogadják ez uton is, magam és családom öszintén érzett mély halájának kifejezését: Debrecen, 1902. márc. 10-én. özv. Némethy Lajosné.

— **Március 15-iki emlékünnepelet.** A debreceni ev. ref. tanítóképző-intézet ifjusága által 1902. évi március 15-én a főiskola dísztermében tartandó emlék ünnepély. Kezdet délután félöt órakor. Műsor: 1. Nyitány. „Bánk-bán“ operából. Előadja: az „Ifjusági zenekar“, Ritókh István 4. tk. vezetése mellett. 2. Megnyitó beszéd. Tartja: Somogyi Pál, az irodalom tanára. 3. Kurucnóták. Éneklí: az „Ifjusági énekkar“, Csukás Zoltán 3. tk. vezetése mellett. 4. Emlékbészéd. Irta és felolvassa: Varsanyi Imre 4. tk. 5. Quintett. Előadják: I-ső hegedü: Ritókh István 4. tk., Szilágyi Endre 3. tk.; II-ik hegedü Ferenczy József 1. tk.; viola: Jenei Mihály 4. tk.; gordon: Kardos István 3. tk. 6. Március 15. Ábrányi E.-től. Szavallja: Erdei Lajos 2 tk. 7. Kossuthinduló. Éneklí: az „Ifjusági énekkar“, Csukás Zoltán 3. tk. vezetése mellett. 8. Nemzeti dal. Petöfi S.-től. Szavallja: Böszörményi Imre 2. tk. 9. Nemzeti dal. Petöfi S.-től. Zenéjét szerezte: P. Nagy Zoltán. Előadja: az „Ifjusági énekkar és zenekar“, Ritókh István 4. tk. vezetése mellett. 10. Elöre! Tóth K.-től Szavallja: Dávid Sándor 1. tk. 11. Rákóczi induló. Előadja: az „Ifjusági zenekar“, Ritókh István 4. tk. vezetése mellett.

— **Előértekezlet a Homokkertben tartandó istenitizszteletek felett.** Egyik helybeli lapból vészszük át a következő érdekes hírecskét: „A Homokkert közgyülése. A Homokkert lakói szokásos evi közgyüléstüket folyó évi március hó 16-án, délután 2 órakor tartják meg. A közgyülésnek, melyet Harsányi Gusztáv, kir. törvényszéki bíró, mint kertgazda hívott össze, tárgysorozata következő: 1. Évi számadás megvizsgálása. 2. A két (alsó és fel-ö) járás egyesítésének módozatai felöl értekezés; községi szabályrendelet módosítása. 3. *Előértekezlet a Homokkertben tartatni célzott istenitizszteletek felett.* 4. Kertgazda-és csöszválasztás. 5. Esetleges indítványok. A közgyülésnek különösen két pontja érdemel figyelmet. A két homokkertjárás egyesítésének s így igazgatási rendezettségnek is elodázhatatlan a szükségessége. Épen a mult héten volt alkalmunk mégtörtént esetből kifolyólag utalni a Homokkert szomorú közrendészeti viszonyaira. Az önálló istenitizsztelet tartása szintén igen méltányolható kívánsága a kerti lakók részéről, mert igen fáradságos dolog allandóan a városba járni lelki szükségleteik kielégítése végett. A csapókerítek már részesülnek abban, amit a homokkertiek most terveznek és kérelmezni fognak, illő tehát, hogy a Homokkertben, melynek lakossága talán előkelőbb is a Csapókeríteknel, szintén tartassanak vasárnapi külön istenitizszteletek“. Hogyan? Társadalmi uton értekezlet, tehát actio, hogy a Homokkertben is rendez istenitizszteletek tartassanak? Hát nem fél a kir. törvényszéki bíró *Harsányi Gusztáv*, hogy ő is belekerül értekező társaival együtt abba a gyönyörűséges galériákba, melyet az effele nyugtalan vérü kálvinisták photográ-

phiai számára csak a minap rendezett be egy buzgó hitsorsosunk . . . !?

— **Szabolcska Mihály elégtételt kapott.** Ismertettük lapunkban, a temesvári esetet és részletesen leírtuk, hogy milyen interkonfessionális jogsérelem esett egyfelől egyházunkon, másfelől Szabolcskán magán, mikor tapintatos és helyes eljárásért a ministeri leirat Szabolcskát kárhözta. Ez ellen Szabolcska nyílt levélben felelkezett a jobban informálandó ministerhez s március 4-én fényes elégtételt kapott. Elítéli a minister újabb leiratában „a tanári karnak és az intézeti igazgatóságnak tapintatlan eljárását” s a minister meg van győződve arról, hogy „a Szabolcska eljárása jóhiszemű és jogosult volt s békebontásnak nem minősíthető” s végre „sajnálatainak ad kiiesezést, hogy az előbbi rendelete Szabolcskára méltatlanul és érdemtelenül alkalmaztatott”. A mennyire jól esik ez az elégtétel nekünk, természetesen éppen annyira bosszankodik rajta az ultramontán sajtó, de hiszen ezt előre is gondolhattuk.

— **Kegyes adományok a Gégényben (Szabolcsm.) építendő új ev. ref. templomra:** (Folytatás.) Kun-Sz.-Miklós—Dabas—Szabadszállási takarékpénztár (Pestm.) 10 kor. Nagybánya város takarékpénztára 5 k. Törökszentmiklósi ref. egyház (Szo'nok m.) 4 k. Kélecsi ref. egyház (Szabolcsm.) 3 kor. 50 fill. Hajdu-Szoboszlói ref. egyház 4 k. Miskolci ref. egyház (Pozsonym.) 6 k. 32 fill. Szilágy-Paniti ref. egyház (Szilágy) 2 k. Asztalfalvi járási takarékpénztár rt. (Torontalm.) 2 k. Ondóházi közégi hitelszövetkezet (Borsodm.) 2 k. Budapesti marhavásártéri városi pénztár rt. 5 k. Rimamurány-Salgótarjáni vasmű rt. 20 k. Franklin-társulat (Budapest) 5 k. Kápolnás Nyéki segélyegylet (Fejérm.) 1 k. N.-Kőrösi ref. egyház (Pestm.) 6 k. Körös-Ladányi közégi hitelszövetkezet (Békésm.) 4 k. Nagy-Rabéi ref. egyház (Biharm.) 2 k. Alesuthi segélyegylet (Fejérm.) 5 k. Kálmán Dezső Uj-fehértói (Szabolcsm.) ref. lelkész gyűjtő ivén: Uj-fehértói ref. egyház 3 k. Uj-fehértói takarékpénztár rt. 2 k. Kálmán Dezső 1 k. Mezössy Béla 5 k. Kálmánchely Menyhért 1 k. Nánásy István 2 k. ifj. Katz Sámuel 50 fill. Aranyos József 1 k. Szunyogh Miklós 1 k. összesen 16 k. 50 fill. Nagyváthy Ferencz Keeki (Szabolcsm.) ref. lelkész gyűjtő ivén: Nagyváthy Ferencz 4 kor. Nagy József 40 fill. Balogh Piroška 1 k. Ebner Jenő 1 k. B. Nyiri Imre 1 k. Dományi János 10 f. K. Farkas István 20 f. Kriston Antal 1 k. Szabó Lajos 40 f. Mezei Antal 20 f. Pethő Sándor 1 k. Szathmári István 1 k. Szabó Dániel 60 f. Szöllösy Lajos 1 k. Tóth István 4 k. Tóth Imre 1 k. Verbai Sándor 20 f. Hegedüs Bertalan 20 f. Sipos József 10 f. Sós Antal 10 f. Enyedi József 20 f. özv. K. Szabó Lajosné 1 k. összesen 19 k. 70 fill. varsolci ref. egyház (Szilágy) 1 k. kaposvári ref. egyház (Somogy) 2 k. Buzás Kálmán Daróci (Baranyam.) ref. lelkész 2 k. Dr. Megyeri István Budapest 2 k. Összes adomány a már eddig nyugtáztakkal együtt 1112 k. 8 fill. Fogadják a kegyes adakozók egyházunk nevében őszinte és hálás köszönetünket! Vas Mihály ev. ref. lelkész. Mezössy Gusztáv ev. ref. főgondnok.

— **A boldog családi életnek** egyik főfeltétele a jó egészség. Ha a szülők hosszú betegség akadályozza a család fentartására szükséges eszközök megszerzésében, és a gyermekek gondozásában, akkor oda van a család boldogsága. De vagyonos emberek boldogságát is megrontják a gyógyíthatatlan betegségek. Kiseb meg-

hülésből, mily könnyen keletkeznek komoly gége- és tüdőbajok, ha az ember az első rosszulétet figyelembe sem veszi. Légsőhurut, gégefájás, tüdőcsucs-bántalmak, vérköpés, nehéz lélegzés, tüdőhurut, influenza, sőt még az egyszerű köhögés vagy köhécseles is késedelem nélküli kezelést követelnek. Ez pedig könnyen elérhető egy egyszerű theával, melynek hathatós volta a nép minden rétegében el van ismerve. A budapesti Diana-gyógyszertárban kapható „Pectora“-val való kísérlettel vérsérülést bárkit meg fog győzni, a ki a fentebbi bántalmakban szenved.

A valódi „Pectora“ a Diana-gyógyszertárban kapható Budapesten, Kiról-körut 5. szám. Csomagja 2 korona.

Szerkesztői üzenet.

V. G. Nagy-Enyed. Szívesen helyt adok lapomban a beküldött közleménynek; azonban, — mert erről a tárgyról egy terjedelmesebb munka már rég fiókomban hever, — előbb ezt kell közzétennem. — H. B. Buda és D. M. Gyanta. Bejött, — közölni fogom. — A jó szóért is köszönet: de ha teljesen tájékozni akarja ön magát, szíveskedjék megrendelni a „Debrecen“ február 25-től március 13-ig megjelenő számaival. — J. S. Szovát. Becses küldeményedet vettem. Talán husvét után még egyszer felnyitom a sorompót a kérdés előtt; annival inkább, mert e tárgyban másfelől is érkezett hozzám megkeresés. Egyébirá t úgy látom, hogy az „Erdélyi Prot. Lap“ is kezd a kérdéssel foglalkozni. — Sr. K. T.-Kürt. Tegnapi irtam ez ügyben Imrének. Végy tudomást te is kérlek az ott közlöttokról. Mindenesetre sort keritek még rá. Csak türelmet. — S. I. K. János. Elkészült erről a számról. Egyébiránt jelzem, hogy én hozzá az illetőtől csak az a kézirát érkezett be, melyet nagytisztelettedhez kiküldöttem; más nem. — V. J. Iriny. Nagyon kérek ne bántsd már ezt a dolgot tovább. Kiadtam nyílt leveledet s arra az esperes ur választát. Ezzel elégedjél meg. Akárhogy magyarázassuk a dolgot — személyes éle van a kérdésnek. Jobb lesz ezt otthon, a traktuson elintézni. Később, — biztosan hiszem, — magad is belátod ezt.

Tartalomjegyzék: A debreceni ev. ref. jogakadémia tanári karának munkálata a jogi szakoktatás reformja tárgyában. — Révész Imre levele Révész Bálinthoz. Révész Kálmán. — Tanügy: Reform. hithűség és áldozatkészség. Padrah Sándor. — Közéletünk: Szokatlan módja a kitérésnek. Vitéz Ignác. — Irodalom. — Külföld: Szemle a külföldi egyházak köréből. Ba csa János. — Nekrológ: Venetiánér Sándor. Dr. Márk Ferencz. — Ujfalusi Némethy Lajos. Dr. Erdős József. Különfélék.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

Segédlelkészt keresek,

oldalamm mellé. Fizetés, teljes ellátáson kívül összesen mintegy 900 korona. **Teendők:** a lelkesítő dolgokban segíteni, az állami polg. fiu iskolában heti 4 és a „Szeretetház“ elemi iskolájában (heti 2 órán vallást tanítani) s üres óráiban főnökének másolgatással is segítségére lenni. Az állás a jövő hó vége felé foglalandó el.

Mielőbbi jelentkezést kérek, H.-m.-vásárhelyen, 1902. márc.

Szeremlei Sámuel,
ref. lelkész.

Gyakorlati ev. ref. Papi Lexikon

szerkeszti S. Szabó József. Első kötet.

Debreceni Lelkészi Tár

ára csinos vászonkötésben 7 korona.

Havi 1 koronás részletfizetésre
vagy egyszerre fizetve portómentesen szállítja

László Albert és társa

a tiszántuli ev. ref. egyházkerület bizományosa
Debrecenben.

**Jobb és megbízhatóbb
magvakat olcsóbban
sehol sem kapni, mint
Fábián Béla**

magkereskedésében

Budapest, IX. ker., Üllői-ut 73. sz.

Árjegyzéket kérjünk!

Műtermekben megrendelt orgonák mindenkor vannak felállítva.

➡ Üzletem fentállása alatt 96 ev. ref. egyháznak szolgáltam munkámmal. ➡

Orgona építészeti műterem

Debreczenben,

Darabos-utca 7. sz. alatt (a Collegium mellett.)

Fentáll 1893. óta.

Teljesen e célra épített házamban készítek a mai kor legtekélyesebb vívmánya szerint, bármily kivitelű új orgonákat s azokért a legmesszebbmenő jótállást vállalom.

Orgona építészetem, mint az ev. ref. egyházak érdekét szolgáló intézmény, e téren az országban egyedül áll.

Munkám jóságával elértem azt, hogy minden évben növekszik a cégem iránti bizalom, s igérem ezuttal is, hogy továbbra is úgy az árakban, mint a kivitelben egyházam érdekét tartom első sorban is szem előtt és teljes megbízhatóságra töreksem.

Elvállalok régi orgonák átalakítását, áthelyezését, tisztítását, hangolását és javítását vagy évi gondozását mérsékelt áron több évre menő jótállás mellett. — Megrendelésre készítek bármilyen kivitelű harmóniumokat is.

A nagytiszteletű és tekintetes egyházi előjáróság és az adományozó közönség, valamint a kántor-organista és tanító urak szives pártfogásába továbbra is ajánlva magamat, maradtam

teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona építő.

Erdeklődőket szívesen látok, terveikkel készséggel szolgálok.

➡ Határozott árak, elsőrendű minőség, erőteljes nemes hangzású orgonák. ➡

Uj udvari szállító.

Jó hírnevéről általánosan ismert

NEUMANN M.

Magyarország legnagyobb és legrégebb férfi-, fiu- és gyermek ruha cégének

a csász. és kir. udvari szállítói czim

adományoztatott.

❖ E kitüntetés a cég valamennyi üzletére kiterjed. ❖

A debreceni üzlet:

Főtér, a magy. kir. postával szemben van.

Nyomatot: Hoffmann és Kronovitz könyvnyomdájában, Debreczenben, főpiac, a főpostával szemben.